

На основу Правилника о стицању истраживачких и научних звања („Сл. гласник РС“ бр. 80/2024, 70/2025) – Прилог 2. — Врста и квантификација индивидуалних научноистраживачких резултата – Друштвене науке: креирања и анализа ефеката јавних политика, Научно веће Института за упоредно право, на седници од 05.05.2026. године, донело је

ОДЛУКУ

ПРИХВАТА СЕ документ „Економска и социјална права новинара и медијских радника“, аутора др Јоване Мисаиловић и др Марија Рељановића, као студија и анализа јавне политике (M123).

Образложење

Др Јована Мисаиловић и др Марио Рељановић аутори су документа „Економска и социјална права новинара и медијских радника“. Др Марио Рељановић поднео је Научном већу молбу да поменути документ буде прихваћен као студија и анализа јавне политике (M123), у складу са Правилником о стицању истраживачких и научних звања – Прилог 2. – Врста и квантификација индивидуалних научноистраживачких резултата – Друштвене науке: креирања и анализа ефеката јавних политика. На основу наведеног, донета је Одлука као у диспозитиву.

ПРЕДСЕДНИК НАУЧНОГ ВЕЋА

Др Марио Рељановић

Ekonomska i socijalna prava novinara i medijskih radnika

dr. Jovana Misailović, dr. Mario Reljanović, februar 2026

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

#EY
ЗА ТЕБЕ

Napomena: Ova analiza izrađena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Stavovi, mišljenja, zaključci i druge informacije, naročito pretpostavke autora koje su predstavljene ili se mogu protumačiti kao činjenice, a izražene su u ovoj analizi, pripadaju isključivo autorima i njihovim saradnicima i niti nužno predstavljaju zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji niti nužno odražavaju stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

1. Uvodne napomene	3
2. Targeti uživanja ekonomskih i socijalnih prava novinara i medijskih radnika postavljeni medijskom strategijom.....	3
3. Radnopravni status novinara i medijskih radnika.....	5
4. Usvajanje novog Zakona o javnom informisanju i medijima.....	9
5. Faktičko ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava.....	10
6. Poseban kolektivni ugovor za medije	15
7. Sindikati u medijima.....	16
8. Bezbednost novinara.....	18
9. Nedoovoljeni uticaji na nezavisnost novinarskog izveštavanja	19
10. Položaj medija u toku studentskih i građanskih protesta 2024 – 2025. godine	22
11. Javni medijski servisi u toku studentskih i građanskih protesta	24
11.1. Radio televizija Srbije.....	24
11.2. Radio televizija Vojvodine	27
12. Posebna pitanja od interesa za položaj novinara i medijskih radnika.....	28
13. Finansiranje medija na konkursima koje organizuje država.....	29
14. Zaključci i preporuke	30
15. Sažetak	32

1. UVODNE NAPOMENE

Vlada Republike Srbije usvojila je na sednici održanoj 30. januara 2020. godine Strategiju razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020 – 2025. godina¹ (u daljem tekstu: Medijska strategija). Nakon pet godina primene, svrha ovog izveštaja je da pokaže koliko je postavljenih ciljeva realizovano u pogledu ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava novinara i medijskih radnika, kao i da ukaže na aktuelne izazove u unapređivanju njihovog položaja.

Ekonomska prava, vezana za uslove rada i ostvarivanje prava na rad novinara i medijskih radnika, prepoznata su po prvi put prilikom usvajanja novog Zakona o javnom informisanju i medijima 2023. godine². Sa druge strane, nakon započinjanja građanskog i studentskog protesta krajem 2024. godine i tokom 2025. godine jasno je došla do izražaja ranjivost novinara, faktička prekarnost njihovog radnopravnog položaja, kao i rasprostranjenost nezakonitog uticaja kako urednika, tako i spoljnih političkih faktora³, na faktičko poništavanje autonomije rada novinara i principa objektivnog, potpunog i blagovremenog izveštavanja.

Imajući u vidu navedene okolnosti, kao i aktuelnu situaciju u kojoj ovaj izveštaj nastaje, njegova sadržina i metodologija istraživanja prilagođeni su opštem cilju objektivnog sagledavanja položaja novinara i medijskih radnika uz poseban fokus na neka pitanja: osnov radnog angažovanja, ostvarivanje osnovnih prava na radu i po osnovu rada, kao i cenzuru i autocenzuru, odnosno uticaje na nezavisnost rada i izveštavanja. Posebna pažnja posvećena je bezbednosti novinara i medijskih radnika, koja uprkos veoma lošoj početnoj poziciji, u prethodnom periodu nije unapređena.

Metodologija istraživanja oslanja se na strateške i normativne izvore kao primarne kada je reč o sagledavanju formalnopravnog položaja novinara i medijskih radnika. Ovi izvori dopunjeni su dodatnim izvorima koji ukazuju na faktički položaj, odnosno (ne)primenu ili kršenje propisa koji se odnose na novinare i medijske radnike: medijska izveštavanja, kao i intervjue obavljene sa medijskim radnicima i drugim relevantnim sagovornicima iz oblasti medija i informisanja. Imajući u vidu njihov značaj, kao i poseban položaj državnih javnih servisa u prethodnom periodu, posebna analiza slučaja posvećena je Radio televiziji Srbije i Radio televiziji Vojvodine.

U skladu sa dobijenim rezultatima, završni deo izveštaja sadrži određene preporuke za dalje delovanje.

2. TARGETI UŽIVANJA EKONOMSKIH I SOCIJALNIH PRAVA NOVINARA I MEDIJSKIH RADNIKA POSTAVLJENI MEDIJSKOM STRATEGIJOM

Kao prvi izazov u Medijskoj strategiji prepoznati su nepovoljan socio-ekonomski i profesionalni položaj i bezbednost novinara i medijskih radnika. To predstavlja razliku u odnosu na prethodni strateški dokument koji u svojim prioritetima nije izdvojio ova pitanja. Prema podacima iz same Medijske strategije, oko 20% novinara radilo je u statusu „frilensera“, oko 50% u nestabilnim oblicima radnog angažovanja. Prekarnost je naročito bila izražena kod mlađih novinara. Primanja su, očekivano u skladu sa prethodnim nalazima, bila ispod proseka zarada na nivou Republike, neredovna i često neizvesna. Konstatovano je i da bezbednost novinara nije značajno unapređena u odnosu na početno (veoma nepovoljno) stanje, a naročito je istaknut problem autocenzure, odnosno unutrašnjih pritisaka na urednike i novinare. Kada

¹ Službeni glasnik RS 11/2020.

² [Zakon o javnom informisanju i medijima](#)

³ Zaključak autora na osnovu profesionalnog rada i ličnog uvida

je reč o spoljnim pritiscima, navedeni su između ostalog i kršenje propisa prilikom dodeljivanja javnih sredstava medijima, ekonomski pritisci lokalnih vlasti i favorizovanje pojedinih medija (nije navedeno iz kojih razloga ali se iz konteksta može jasno videti da je u pitanju bila motivacija političke prirode).

U skladu sa celokupnom prethodnom analizom, kao prvi posebni cilj Medijske strategije navedeno je poboljšanje bezbednosnih, socio-ekonomskih i profesionalnih uslova za rad novinara i medijskih radnika. Kao mere koje su predviđene za ostvarivanje ovog posebnog cilja, navedene su:

- obezbeđen mehanizam za analizu i praćenje tržišta rada radno angažovanih u medijskom sektoru, razvrstano prema polu;
- utvrđen broj sindikalno organizovanih novinara i medijskih radnika, kao i broj i reprezentativnost poslodavačkih organizacija izdavača medija;
- socijalno-ekonomski dijalog radi potpisivanja granskog kolektivnog ugovora uspostavljen;
- granski kolektivni ugovor potpisan;
- finansijski podsticaji za izdavače medija koji su zaključili kolektivni ugovor propisani relevantnim zakonima;
- broj medija koje imaju interne mere i procedure za postizanje rodne ravnopravnosti;
- broj medija koje imaju interne mere i procedure za zapošljavanje osoba sa invaliditetom;
- uspostavljeni mehanizmi za rodno osetljivo prikupljanje i analizu podataka o zastupljenosti žena među urednicama i donosiocima odluka, kao i o usklađenosti uslova rada sa obavezama iz privatne sfere;
- mehanizmi krivično-pravne zaštite novinara i medijskih radnika unapređeni i kroz rad Stalne radne grupe za bezbednost novinara;
- broj prijavljenih i pokrenutih postupaka za kažnjiva dela uperenih prema bezbednosti novinara i medijskih radnika u vezi sa obavljanjem posla, razvrstano prema polu oštećenih;
- broj okončanih postupaka protiv počinioca kažnjivih dela uperenih prema bezbednosti novinara i medijskih radnika u vezi sa obavljanjem posla, razvrstano prema polu oštećenog;
- smanjen broj krivičnih dela ili prekršaja izvršenih na štetu novinara i medijskih radnika u vezi sa obavljanjem posla, razvrstano prema polu;
- broj medija koji su uspostavili interne politike za obezbeđivanje sigurnog radnog okruženja za novinare i medijske radnike
- smanjen broj pritisaka na novinare i urednike unutar redakcija od strane vlasnika i posloводства medija.

Kao nadležno za praćenje primene ovih mera određeno je Ministarstvo kulture i informisanja, dok su bile predviđene i dve evaluacije u toku sprovođenja Medijske strategije – nakon tri godine i nakon isteka važenja Medijske strategije.

Na osnovu Medijske strategije donet je i Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020 – 2025. godine, u periodu 2020-2022. godina⁴ (u daljem tekstu: Akcioni plan).

Ovim Akcionim planom dalje su razvijene navedene mere iz Medijske strategije.

U odnosu na ekonomski i socijalni položaj novinara, predviđeno je više indikatora (pokazatelja) izvršenja posebnog cilja iz Medijske strategije. Neki od njih su: praćenje tržišta rada novinara i medijskih radnika; praćenje broja sindikalno organizovanih novinara i medijskih radnika; broj i reprezentativnost poslodavačkih udruženja u medijima, socijalni dijalog u medijima i zaključenje posebnog (granskog) kolektivnog ugovora. Pored toga, predviđeni su kao indikatori i finansijski podsticaji za izdavače medija koji su pristupili posebnom kolektivnom ugovoru, kao i ustanovljene procedure u medijima za postizanje rodne

⁴ Službeni glasnik RS 148/2020.

ravnopravnosti i zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Ono što je interesantno je činjenica da ni uz jedan od ovih ciljeva ne ide ciljana vrednost, dok su početne vrednosti uglavnom nepoznate, ili negativne. Nije jasno čemu bi neki od indikatora služili jer uz njih ne ide mogućnost sprovođenja korektivnih mera za poboljšanje stanja. Tako na primer praćenje tržišta rada ne služi ničemu, ako ne vodi intervenciji i saradnji sa Ministarstvom za rad kako bi se onemogućile zloupotrebe u radnom angažovanju novinara i medijskih radnika. Isto tako, ne postoji korektivna mera u odnosu na (očekivano) odsustvo reprezentativnosti poslodavačkih udruženja u oblasti medija, koje je tradicionalno prisutno, već se aktivnost svodi na njihovo mapiranje. U tom smislu Akcioni plan ne sadrži konkretne aktivnosti koje bi dovele do ostvarivanja zacrtanih indikatora, pa se najvećim delom može posmatrati kao deklaratoran.

U odnosu na bezbednost novinara, Akcionim planom su predviđeno je takođe nekoliko indikatora. Prvi od njih su: smanjenje broja krivičnih dela uperenih protiv novinara i medijskih radnika, koja su prijavljena tužilaštvu, kao i smanjenje broja novinara koji su izloženi pretnjama i nasilju. Ovi pokazatelji postavljeni su neprecizno, imajući u vidu da smanjenje krivičnih prijava ne znači nužno manji broj počinjenih krivičnih dela i da veći broj slučajeva nije prijavljen ili nije klasifikovan kao krivično delo, kao i imajući u vidu da je ogromna većina krivičnih prijava koje su podnete u prethodnom periodu odbačena od strane tužilaštva, što ukazuje na značajno dublje probleme koje nije moguće kvantitativno izraziti, odnosno izmeriti. Dalje, kao poslednji pokazatelj je izdvojen napredak u razmatranju činjenica u istragama koje su vođene povodom ubistava novinara. Ni ovaj indikator nije precizan, odnosno nije jasno kako će se utvrditi da li je ostvaren napredak. Takođe, on ne podrazumeva nultu toleranciju prema nasilnim krivičnim delima ostvarenim prema novinarima i medijskim radnicima, već formalno procesuiranje krivičnih dela koja su izvršena u prethodnom periodu, od kojih su neka stara i preko dve decenije u trenutku izrade Akcionog plana.

Iako je bilo planirano da se nakon isteka važenja prvog akcionog plana usvoji i drugi, do toga nije došlo. Tako je većina mera koja je predviđena Medijskom strategijom ostala samo formalno zacrtani plan, koji nije realizovan. O tome koliko je urađeno u periodu primene Akcionog plana možda najbolje govori istraživanje iz 2023. godine u kojem je 80,9% ispitanika (novinara i medijskih radnika) odgovorilo da nije zadovoljnom implementacijom mera iz Medijske strategije, a 93% da nije osetilo nikakav efekat njenog sprovođenja.⁵

3. RADNOPRAVNI STATUS NOVINARA I MEDIJSKIH RADNIKA

Prema podacima iz 2023. godine, u Republici Srbiji radilo je 12.648 novinara. Rast broja novinara u periodu 2020-2023. godina bio je relativno mali, ali konstantan.⁶

U pogledu osnova radnog angažovanja novinara i medijskih radnika, nije zabeležen nikakav pomak u prethodnom periodu kada je reč o ostvarivanju prava na stabilno i izvesno radno angažovanje u medijima⁷. U Republici Srbiji su u tom smislu i dalje izraženi trendovi koji se javljaju i na globalnom nivou. I dalje su u velikom procentu prisutni modaliteti koji se svode na kršenje propisa o zapošljavanju i radu, ili korišćenje pravnih praznina, kako bi se novinari i medijski radnici učinili što jeftinijim, ali i kako bi se držali u stalnoj neizvesnosti oko nastavka radnog angažovanja kod konkretnog poslodavca. Prema istraživanju iz 2021. godine, u radnom odnosu na neodređeno vreme u Vojvodini bilo je zaposleno 58,5% novinara

⁵ Tijana Blagojev, Duško Medić, Nedim Sejdinović, *Strategija razvoja medijskog sistema Srbije (2020-2025) i njena implementacija: Saznanja, stavovi i predlozi medijskih radnika*, Beograd, 2023, str. 19-20.

⁶ *Media Bias, Legislative Challenges, and the Fight for Freedom, Media Dataset – Serbia*, <https://futureofmedia.seenpm.org/serbia/>.

⁷ Zaključak autora na osnovu profesionalnog rada i ličnog uvida

i medijskih radnika.⁸ U istraživanju NUNS iz iste godine, samo 22% ispitanih novinara imalo je ugovor o radu na neodređeno vreme, a još 7% ugovor o radu na određeno vreme. Sa druge strane, bez ikakvog ugovora je radilo 20% ispitanika, po ugovoru o obavljanju privremenih i povremenih poslova 21%, a po ugovoru o delu 15%, dok je 9% novinara „volontiralo“.⁹ Ovi podaci novinarsku profesiju svrstavaju među delatnosti u kojima je prekarnost naročito izražena.

Jedan kraći period obeležilo je otvaranje većeg broja novi medija, uglavnom televizija. Iako je obično takav razvoj pozitivan, u stručnoj javnosti preovlađuje mišljenje da je to učinjeno pre svega da bi se fingirao medijski pluralizam. „U 2020 – 2021. povećanje broja zaposlenih, kada se na svetskom nivou broj novinara smanjivao. ... Neke nove televizije su nudile jako dobre uslove rada, ali se situacija u tom smislu brzo promenila, što ukazuje na to da je otvaranje medija i privlačenje novinara bilo podstaknuto političkim motivima, a ne stvarnom potrebom. Otuda sada viškovi.“¹⁰

U prethodnom periodu, novinari se sve češće samostalno odlučuju da rade kao „frilenseri“, odnosno da otvore preduzetničku radnju i nude svoje usluge većem broju medija. Ovo je naročito slučaj u manjim sredinama, odnosno svugde gde ne postoje veći mediji, iz jednostavnog razloga što ugovor o radu ne garantuje ostvarivanje prava po osnovu rada, a „fakturu je lakše naplatiti nego zaradu od poslodavca“.¹¹ U malim medijima, koji su uglavnom osnovani kao preduzetnička radnja ili jednočlano društvo sa ograničenom odgovornošću, vlasnici medija dele sudbinu zaposlenih, odnosno u skladu sa trenutnim finansijskim mogućnostima poštuju ili krše podjednako svoja prava na radu, koliko i svojih radnika.¹²

Zabeležene su sledeće zloupotrebe različitih modela zapošljavanja i radnog angažovanja u praksi:

- *Radni odnos na određeno vreme*. Iako radni odnos na određeno vreme sam po sebi ne mora podrazumevati zloupotrebu, u praksi se po pravilu primenjuje kod angažovanja medijskih radnika za čijim radom postoji stalna potreba, pa je samim tim nezakonit jer ne može da se ugovori osim ako su ispunjeni uslovi iz člana 37. Zakona o radu (ako je trajanje radnog odnosa unapred određeno objektivnim razlozima koji su opravdani rokom ili izvršenjem određenog posla ili nastupanjem određenog događaja, za vreme trajanja tih potreba) koji u okolnostima stalne potrebe za poslom očigledno nisu relevantni. Tako se novinari i medijski radnici angažuju na određeno vreme na obavljanju poslova koji spadaju u osnovnu delatnost poslodavca i za kojima postoji kontinuirana potreba tokom dužeg vremena. Ipak, ovaj model angažovanja je popularan kod poslodavaca ne samo zbog lakog prestanka radnog odnosa (jednostavnim istekom roka na koji je ugovor o radu zasnovan) već i zbog činjenica da poslodavci zaključuju ugovore o radu sa zaposlenima na određeno vreme izuzetno kratkog trajanja, najčešće jedan mesec do tri meseca, a produženje ugovora nezakonito uslovljavaju odricanjem od različitih prava po osnovu rada. Taj oblik funkcionisanja nije nepoznat ni u drugim delatnostima, ali se u novinarstvu kod medija bliskim vlastima pojavljuje i kao sredstvo ucene – novinari koji žele da im ugovori budu produženi često su uslovljeni određenom vrstom izveštavanja i odsustvom kritičkog sagledavanja političkih i drugih društvenih dešavanja (videti u daljem tekstu primere otkazivanja ugovora o radu u pojedinim medijima koji su navodno inicirani usled podrške novinara studentskim i građanskim protestima)¹³.

⁸ Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV), *Percepcije socio-ekonomskog položaja novinara i medijskih radnika u Vojvodini*, Novi Sad, 2021, str. 4.

⁹ Bojan Urdarević, *Položaj i prava samostalnih novinara u Republici Srbiji*, NUNS, Beograd, 2021, str. 15.

¹⁰ Intervju sa Tamarom Filipović, generalnom sekretarkom NUNS, obavljen 9.7.2025. godine.

¹¹ Intervju sa Marijom Obrenović, novinarkom portala „Pressek“ iz Kragujevca, obavljen 1.7.2025. godine.

¹² Izvor: *Ibidem*.

¹³ Zaključak autora na osnovu profesionalnog rada i ličnog uvida

- *Rad po ugovoru o obavljanju privremenih ili povremenih poslova.* Ovaj model ugovora je u poslednje vreme najčešći vid zloupotrebe, naročito u javnim servisima. Kao i kod ugovora o radu na određeno vreme, po pravilu nisu ispunjeni zakonski uslovi za njegovo zaključenje (privremenost ili povremenost potrebe za radom nekog lica) i oni uglavnom služe da se prikrije postojanje faktičkog radnog odnosa. Ova vrsta ugovora ima isti ucenjivački potencijal kao i ugovor o radu na određeno vreme, ali se još lakše raskida – poslodavac ga može otkazati u bilo kom trenutku, iz bilo kog razloga, bez ikakvih troškova i sprovođenja procedure. Zbog toga su uglavnom primenjeni za radno angažovanje novinara uz grubo kršenje zakona, naročito u pogledu prirode poslova koje novinari obavljaju i trajanja samih ugovora (u RTS je zabeleženo višegodišnje trajanje ovih ugovora kao uobičajena praksa, iako su oni ograničeni na 120 radnih dana tokom kalendarske godine). Izmene opisa poslova koje ovako radno angažovani novinari obavljaju, predstavljaju samo providni pokušaj formalnog opravdanja za postojanje angažovanja po ovoj vrsti ugovora – sudska praksa je sa te strane u potpunosti na stanovištu da se takvi ugovori mogu smatrati samo simulovanim i da služe prikrivanju postojanja radnog odnosa.¹⁴

- *Rad po ugovoru o delu.* Ugovor o delu je u ranijoj praksi bio više zastupljen ali je zbog „pogodnosti“ koje su nastale nezakonitim praksama u vezi sa drugim oblicima radnog angažovanja, u prethodnim godinama izgubio na značaju. I dalje se primenjuje na novinare koji povremeno rade za određenog poslodavca (na primer kolumniste) i u tim situacijama je njihovo zaključenje uglavnom zakonito i opravdano potrebama posla. U mnogim drugim situacijama se međutim ne može govoriti o opravdanosti zaključenja ovih ugovora, najpre u onim kada poslenik ima samo jednog poslodavca sa kojim praktično radi u kvazi-radnom odnosu, koji podrazumeva i radno vreme, davanje radnih naloga na dnevnoj ili nedeljnoj bazi, i niz drugih okolnosti koji njihov odnos ne karakterišu kao odnos poslodavca i poslenika, već kao poslodavca i zaposlenog. Drugim rečima, ovaj ugovor se zloupotrebljava u onim situacijama kada je jasno da je interakcija između poslodavca i poslenika takva da postoji odnos subordinacije, ali on nije ozvaničen ugovorom o radu već se insistira na jednokratnom ugovoru o delu (ili ugovoru o autorskom delu kao podvrsti ugovora o delu). „U medijima se često ljudi angažuju „za projekat“ a faktički rade svakodnevno i pored tekstova za projekat rade razne stvari za osnovnu delatnost poslodavca, a nekada čak ni ne rade na projektu na kojem su formalno angažovani. Svakako se radi mnogo više nego što piše u ugovoru.“¹⁵

- *Novinari freelancer-i/honorarni radnici.* Položaj novinara *freelancer-a* kao posebne kategorije nije prepoznata u domaćem zakonodavstvu, niti je ovakva forma rada regulisana, i najčešće su angažovani posredstvom ugovora o delu i rade za više medija, a na tržištu rada su vidljivi kao nezaposlena lica te na taj način izostaje zaštita prava po osnovu rada. Određeni broj novinara koji se odluči za obavljanje novinarske profesije kao *freelancer* suočava se sa nekoliko izazova: nemogućnosti pristupa institucijama usled izostanka novinarske akreditacije (kada postoji mogućnost obraćanja udruženjima novinara koji bi potencijalno mogli da razviju praksu „najave“ novinara na konferencijama, kao primer načina kako bi se ovaj nedostatak prenebregao u trenutnim okolnostima), nedostatkom mogućnosti angažovanja – obzirom na to da je preporuka najčešće glavni vid pronalaska angažovanja kada su starije kolege sa više godina iskustva u prednosti, niskom plaćenošću za gotove tekstove (kao i video ili audio priloge, *prim. aut.*), samostalnom plaćanju doprinosa za obavezno socijalno osiguranje čiji iznos može nadmašiti zarađeni iznos za određeni mesec, nemogućnost pristupa sindikatu koji bi štitio njihova prava po osnovu rada.¹⁶

¹⁴ Zaključak autora na osnovu profesionalnog rada i ličnog uvida

¹⁵ Intervju sa Marijom Obrenović.

¹⁶ Navedeno prema: intervju sa Jelenom Petković, novinarka *freelancer*, obavljen 18.7.2025. godine.

- *Rad na „radnoj praksi“*. Iako radne prakse ne postoje u Zakonu o radu, kao ni drugim propisima o radu i zapošljavanju Republike Srbije, nije retkost da se mladi novinari „uvode u posao“ putem nezakonitih oblika rada, kao što su radne prakse ili probni rad koji je zaključen suprotno odredbama Zakona o radu. I u jednoj i u drugom slučaju uslovi rada su ili očigledno nezakoniti (u pitanju je nedokumentovani rad, takozvani „rad na crno“) ili su ugovoreni ispod minimuma zakonom postavljenih standarda rada (ovo se naročito odnosi na trajanje i raspored radnog vremena, kao i na zaradu). Postoji tendencija i da se ovi ugovori predstave kao ugovori o stručnom osposobljavanju (eventualno o stručnom usavršavanju) iako je ova mogućnost – upravo zbog masovnih zloupotreba – eliminisana iz Zakona o radu još izmenama i dopunama iz 2014. godine.

- *Rad na „volontiranju“*. Kao i u prethodnom modelu radnog angažovanja, ovde je reč o zloupotrebi pravnog instituta volontiranja. Iako je volontiranje u potpunosti regulisano Zakonom o volontiranju i izričito je isključeno volontiranje o komercijalnim delatnostima (osim ukoliko nije predviđeno posebnim zakonskim režimom, kao što je slučaj sa pojedinim delatnostima), u novinarskoj profesiji se pojavljuje model „volontiranja“ koji se svodi na besplatan i neprijavljen rad uglavnom mlađih novinara i medijskih radnika, koji se najčešće pravda nedostatkom iskustva i nekom vrstom probnog rada ili radne prakse, suprotno kako uslovima predviđenim Zakonom o volontiranju tako i Zakonom o radu.

- *Rad putem ugovora o poslovnoj saradnji – zloupotreba preduzetništva, odnosno „lažno samozapošljavanje“*. Ovde je reč o nezakonitoj praksi koja je u međuvremenu široko rasprostranjena na niz drugih nepovezanih delatnosti, a koja se originalno pojavila upravo u novinarskoj delatnosti. Koristeći opisanu specifičnu prirodu novinarskog rada, poslodavci u ovom slučaju zahtevaju od novinara da otvori preduzetničku radnju i tako se umesto u vidu zaposlenog pojavi kod poslodavca kao njegov poslovni partner. Zaključuje se umesto ugovora o radu, ugovor o poslovnoj saradnji, kao da se radi o dva ravnopravna privredna subjekta a ne da je reč o poslodavcu i zaposlenom. Ovime se teret socijalnog osiguranja, kao i svi ostali troškovi obavljanja delatnosti, prebacuju sa poslodavca na samozaposleno lice. Takođe, prebacuje se i rizik poslovanja, budući da poslodavac svom „novinaru – poslovnom partneru“ ne plaća zaradu po radnom satu, već samo bruto iznos po učinjenom poslu. I pored činjenice da su mnoge evropske države, suočene sa sličnim problemima, značajno izmenile svoje zakonodavstvo i sudsku praksu i približile se identifikovanju „lažne samozaposlenosti“ kao radnog odnosa, u Republici Srbiji nije učinjeno ništa da bi se ovakvo postupanje suzbilo i sankcionisalo.¹⁷

- *Angažovanje putem neimenovanog hibridnog ugovora*. U pitanju je potpuno nova praksa, koja nije razjašnjena do kraja, niti postoji jasna motivacija za ovakvo uređivanje rada novinara. U konkretnom slučaju se potpisuje trostrani ugovor hibridne prirode između reprezentativnog udruženja u kulturi, medija i novinara. Ovaj ugovor ima odlike više pravnih poslova. Između medija i reprezentativnog udruženja se ugovara neka vrsta poslovne saradnje. Udruženje „prosleđuje“ novinara (koji je član udruženja) mediju na rad, medij plaća bruto naknadu udruženju, koje zatim isplaćuje naknadu novinaru. Između novinara i udruženja postoji veza samo u tome što je novinar obavezan da bude član udruženja i od udruženja dobija pomenutu naknadu. Udruženje se u tom smislu javlja kao posrednik i njegov položaj nalikuje agenciji za privremeno zapošljavanje, ali to nije jer novinar nije zaposlen u udruženju (već je samo član udruženja), dok udruženje nema dozvolu da se bavi delatnošću privremenog zapošljavanja. Između novinara i medija se stvara odnos koji je kombinacija ugovora o radu i ugovora o autorskom delu, budući da se regulišu obaveze novinara, autorsko pravo nad rezultatima rada,

¹⁷ Videti za pregled uporednih rešenja: M. Reljanović, J. Misailović, Radnopravni položaj digitalnih radnika – iskustva evropskih zemalja, *Strani pravni život* 3/2021, doi: 10.5937/spz65-33727

opšti zadaci novinara, i slično. U ranijoj praksi nije primećena ovakva vrsta ugovora, koji su prvi put registrovani u okviru ovog istraživanja kod jednog poslodavca. Ugovori koji se ovako zaključuju su očigledno nezakoniti ali u analizi dostupne dokumentacije nije moglo da se utvrdi šta je motivacija za ovako složeni pravni konstrukt kada je očigledno da je radnopravni status novinara mogao biti utvrđen daleko jednostavnije. Na osnovu podataka iz Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja može se videti da je novinar prijavljen samostalno, što upućuje na prethodnu praksu „posebnog statusa novinara“ ali se nikako sa njome ne može izjednačiti, jer se ona koristi isključivo da bi se prikrilo postojanje radnog odnosa između medija i novinara. Imajući u vidu da su novinari koji poseduju ovakvu vrstu ugovora najavili pokretanje radnih sporova, buduća sudska praksa će u narednom periodu dati odgovor na pitanje kako je došlo do pojave ovakvih ugovora, i šta je bila motivacija medija da se upušta u izuzetno složen odnos koji ne može da proizvodi pravna dejstva onako kako je zamišljeno, uz očigledan nedostatak pravnog osnova da se pomenuti neimenovani ugovor uopšte zaključi.¹⁸

- *Rad bez pravnog osnova (neprijavljeni rad, rad „na crno“)*. Ova vrsta rada i dalje nije neuobičajena za oblast medija. Iako zvanična statistika pokazuje da je broj neprijavljenih radnika, odnosno radnika koji ne poseduju validan pravni osnov za rad koji obavljaju, u konstantnom padu, pojedine oblasti beleže konstantno visoke udele ovih radnika u ukupnom broju angažovanih lica. Statistički podaci za oblast medija o neprijavljenom radu ne postoje, ali se iz obavljenih intervjua može zaključiti da su mediji i informisanje jedna od delatnosti u kojima je neprijavljeni rad i dalje zastupljen u većoj meri od proseka (dok je opšta stopa neformalne zaposlenosti oko 12%¹⁹, prema navedenim istraživanjima među novinarima je oko 20%²⁰, ne računajući one novinare i medijske radnike koji rade u opisanim nezakonitim oblicima rada, odnosno sa nezakonitim pravnim osnovom za rad koji ovaj procenat još više uvećavaju). Radnici „na crno“ praktično ne ostvaruju nijedno pravo osim prava na naknadu za rad, koja je po pravilu obračunata nezakonito i ispod stvarne vrednosti obavljenog rada. U slučaju prekida faktičkog odnosa sa poslodavcem oni su izuzetno slabo zaštićeni i jedino mogu tražiti utvrđenje svog radnopravnog statusa pred sudom, putem radnog spora. Zbog toga oni spadaju među najranjivije i najviše eksploatisane radnike, a prema podacima sakupljenim sa terena to nije izuzetak ni u oblasti medija. Naročito se percipira veći broj radnika na crno među mlađim novinarima.²¹ Dešavalo se da novinari rade bez ikakvog ugovora i od dokumentacije imaju samo priznanicu da im poslodavac nešto duguje, ali na priznanici nema čak ni pravnog osnova dugovanja.²²

4. USVAJANJE NOVOG ZAKONA O JAVNOM INFORMISANJU I MEDIJIMA

Novousvojeni Zakon o javnom informisanju i medijima²³ iz 2023. godine (u daljem tekstu: ZJIM) po prvi put sadrži poglavlje koje je delimično posvećeno zaštiti prava na radu i po osnovu rada novinara i medijskih radnika. U pitanju su članovi 56 – 63. ZJIM.

Članom 56. utvrđena je zaštita novinara za iznete tvrdnje, stavove i mišljenja: „Novinaru ne može prestati radni odnos, umanjiti se ugovorena zarada ili ugovorena naknada za rad, niti se na drugi način staviti u nepovoljniji položaj zbog toga što je u mediju objavio istinitu tvrdnju ili izneo mišljenje, kao ni zbog toga što je svoje mišljenje izneo van medija kao lični stav. Novinaru ne može prestati radni odnos, umanjiti se zarada, ni pogoršati položaj u

¹⁸ Dokumentacija vezana za ove slučajeve dostupna je autorima na osnovu obraćanja novinara koji su želeli da ostanu anonimni.

¹⁹ Republički zavod za statistiku, Stopa neformalne zaposlenosti za 2024. godinu. Radi uporedivosti podataka, za 2021. godinu stopa neformalne zaposlenosti iznosila je 13,2%. Izvor: Republički zavod za statistiku, *Anketa o radnoj snazi 2021*, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20225682.pdf>, str. 44.

²⁰ Urdarević 2021, str. 115.

²¹ Izvor: intervju sa Marijom Obrenović.

²² Izvor: intervju sa Gordanom Konstantinović, advokatom UNS, obavljen 23.7.2025. godine.

²³ Službeni glasnik RS, br. 92/2023 i 51/2025.

redakciji zbog odbijanja da izvrši nalog kojim bi kršio pravna i etička pravila novinarske profesije.” Ova formulacija je ranije predlagana kao deo novinarskih kodeksa i sličnih dokumenata, ali je sada prvi put našla svoje mesto u zakonskom tekstu. Član 57. koji se bavi pravom novinara na autentičnost priloga je od značaja za rad novinara u smislu ograničavanja mogućnosti cenzurisanja ili montiranja rezultata rada novinara, na način koji obesmišljava inicijalnu svrhu tog rezultata rada, odnosno navodi publiku na drugačije zaključivanje u odnosu na činjenice koje su predstavljene u tom rezultatu. Ovo pravo je našlo svoje mesto u ZJIM pre svega kao posledica rasprostranjene prakse urednika da se originalno novinarsko delo izmeni i potpiše u tom izmenjenom sadržaju kao prilog izvornog novinara, iako ne odražava niti objektivno izveštavanje niti racionalno zaključivanje o predmetu izveštavanja. U takvim situacijama novinar koji je inicijalni autor takvog priloga ima pravo da spreči objavljivanje sadržaja kojem je u uređivačkom postupku izmenjen originalni smisao.

Članovima 59 – 61. regulisana je radnopravna materija, odnosno uređen raspored radnog vremena i izmena rasporeda radnog vremena u slučaju hitne potrebe, kao i pripravnost za rad novinara i medijskih radnika. Ovim odredbama formiran je poseban režim uređenja radnog vremena koji se razlikuje od opštih odredbi iz Zakona o radu, a imajući u vidu specifičnosti novinarske profesije. Važno je napomenuti i da je na ovaj način regulisan niz situacija koje su se inače dešavale kod poslodavca, a koje su predstavljale uobičajenu praksu iako su bile suprotne odredbama Zakona o radu. Konačno, radnopravni deo u ZJIM zaokružen je članom 62. kojim se po prvi put (u radnom pravu Republike Srbije uopšte) uvodi pravo na isključenje novinara i medijskih radnika: „Zaposleni ima pravo da u toku nedeljnog i godišnjeg odmora, u skladu sa rasporedom radnog vremena i rasporedom korišćenja godišnjeg odmora koji donese poslodavac, ne odgovara na komunikaciju poslodavca, bez obzira na koji način je ona izvršena (telefonski poziv, elektronske poruke, i slično), osim ako tokom njegovog odsustva nisu nastupile vanredne okolnosti u zemlji, a tiču se oblasti koju zaposleni pokriva (vanredne situacije, vanredna stanja, stanja opšte opasnosti po zdravlje građana i slično).“ Članom 63. stavom 4. ZJIM je uređeno i pravo na nezavisnost u radu urednika: „Uredniku ne može prestati radni odnos, umanjiti se zarada, niti biti smenjen zbog odbijanja da izvrši nalog kojim bi kršio pravna i etička pravila novinarske profesije.“

Činjenica da je opisanim rešenjima po prvi put regulisan niz pitanja koja se odnose na radnopravni položaj novinara i medijskih radnika svakako je pozitivna, ali trećina tih odredbi već postoji u Zakonu o radu te ne škodi da budu naglašene još jednom i u Zakonu o javnom informisanju. Otuda se može zaključiti da je novi ZJIM doneo izvesne pozitivne pomake u pravcu dodatnog regulisanja radnopravnog položaja novinara i medijskih radnika, ali da oni neće značajno uticati na ukupan položaj novinara, imajući u vidu dosadašnje nepoštovanje Zakona o radu i drugih propisa iz oblasti radnog prava Republike Srbije.²⁴

Zabeležena je i praksa da u situacijama kada su novinari pod pritiscima za iznetu privatnu podršku i kada izraze svoj stav u profesionalnom smislu, u obavljanju novinarske delatnosti, dobijaju upozorenja pred otkaz. Kada se izjašnjavaju na ta upozorenja pozivaju se odredbe ZJIM da ne može da bude stavljen u nepovoljniji položaj niti može da mu prestane radni odnos zbog iznošenja stava, i za sada kod nekih poslodavaca ta argumentacija daje rezultat.²⁵

5. FAKTIČKO OSTVARIVANJE EKONOMSKIH I SOCIJALNIH PRAVA

²⁴ Izvori: intervjui sa Marijom Obrenović, Tamarom Filipović, Gordanom Konstantinović.

²⁵ Izvor: intervju sa Gordanom Konstantinović.

Radnopravni položaj novinara i medijskih radnika u velikoj meri je zavistan od pravnog osnova njihovog angažovanja. Značajan broj lica koja rade u opisanim statusima van radnog odnosa, ne mogu da ostvare praktično niti jedno pravo koje je rezervisano za zaposlene. Pored toga, primetno je da je subjektivni osećaj među novinarima nepovoljan – u istraživanju NUNS iz 2021. godine, čak 46,1% ispitanih novinara izjasnio se da smatra da su njihova radna prava ugrožena.²⁶ U tabeli 1 vidi se da su najčešći načini angažovanja radnika u medijima takvi da njihov položaj podrazumeva različite obaveze i odgovornosti koje su karakteristične za radni odnos – dakle postoji odnos subordinacije između radnika i poslodavca – ali ne mogu da koriste većinu prava koja bi kao zaposlena lica mogli da uživaju bez ograničenja.

	radni odnos	ppp/ug. o delu/zadruga	agencijsko zapošljavanje	„volontiranje“	„radne prakse“	preduzetnik	rad na crno
zaštita od diskriminacije i zlostavljanja							
ograničeno radno vreme							
pauza u toku rada							
uvećana zarada							
minimalna zarada							
plaćeno odsustvo							
mere BZR							
prava u slučaju otkaza							
sindikalno udruživanje							
kolektivno pregovaranje							
štrajk							
penzijski staž							
zdravstveno osiguranje							
porodiljsko odsustvo							

Tabela 1. Pregled osnovnih prava na radu u zavisnosti od modela radnog angažovanja;
zelena boja označava prava koja su dostupna radnicima, a narandžasta boja označava prava koja im nisu
dostupna prema važećim propisima

Osim prethodnog oduzimanja većeg broja prava novinarima i medijskim radnicima po osnovu njihovog angažovanja u modalitetima koji ne odgovaraju prirodi posla koju obavljaju, pa su samim tim uglavnom nezakoniti, i oni novinari i medijski radnici koji se nalaze u radnom odnosu trpe značajna ograničenja nekih prava. U prethodnom periodu do poboljšanja je isključivo došlo na nivou individualnih poslodavaca, u medijima gde je omogućeno da sindikat pregovara direktno sa poslodavcem. U prethodnih pet godina, Magyar Szo, RT Kragujevac, RTS i RTV su potpisali ili produžili kolektivne ugovore. Magyar Szo i RTV su poboljšani ili uredili neke stvari – tako je u kolektivnom ugovoru za RTV uređena tabela koeficijenata zanimanja, na osnovu koje ista zvanja (isti poslovi) garantuju istu zaradu – na primer, dva zaposlena na poziciji novinara će uvek imati istu zaradu, što do sada nije bio slučaj.

²⁶ Iskra Krstić i Predrag Momčilović, *Širom zatvorenih očiju: koliko novinarke i novinari poznaju svoja radna prava?*, NUNS, Beograd, 2021, str. 30.

Ujednačavanje koeficijenata je izvršeno za oko 300 ljudi, što za njih znači i veću zaradu nego do sada.²⁷ Pojedinačni kolektivni ugovori su se dakle pokazali, tamo gde su zaključeni, kao relativno dobar alat za poboljšanje položaja novinara i medijskih radnika – međutim, ne postoje uslovi za gransko kolektivno pregovaranje, što je veliki nedostatak imajući u vidu relativno slab obim kolektivnog pregovaranja na nivou pojedinačnog poslodavca.

Na osnovu izvršenih analiza i obavljenih intervjuja, najčešća prava koja se krše u odnosu na zaposlene u medijima su:

- *Pravo na ograničeno radno vreme i predvidiv raspored radnog vremena.* Novinari najčešće rade značajno duže od ugovorenog radnog vremena što se nekad opravdava i vezuje za prirodu posla²⁸, dok se pre usvajanja novog ZJIM pravilo iz Zakona o radu o utvrđivanju rasporeda radnog vremena pet dana ranije (a izuzetno 48 sati ranije)²⁹ gotovo nikada nije poštovalo. Prema istraživanju iz Vojvodine³⁰ 45,9% novinara radi preko 40 radnih sati nedeljno, od toga 15,3% preko 50 radnih sati nedeljno. U istraživanju izvršenom na republičkom nivou³¹ čak 85% ispitanih novinara izjavilo je da nema fiksno radno vreme, odnosno da nema unapred utvrđeni raspored radnog vremena. Iako je novinarska profesija specifična i novinarski zadaci su takvi da se može desiti da u specifičnim situacijama novinar jednostavno ne može da se isključi na kraju radnog vremena, pravilo o utvrđivanju rasporeda i trajanju radnog vremena nije se poštovalo u praksi ni u onim okolnostima u kojima je potpuno očekivano da se može (i mora) primeniti. Izmene ZJIM su donele novine i olakšanja poslodavcima kako bi se potrebe prakse uskladile sa normativnim rešenjima. Ipak, čini se da ni poslodavci ni zaposleni nisu dovoljno obavešteni o novinama, kao ni generalno o obavezama koje postoje na strani poslodavca, odnosno pravima zaposlenih u slučaju nezakonitog utvrđivanja radnog vremena.

- *Pravo na pravičnu zaradu i druga primanja i naknade.* Uprkos tome da je reč o osnovnom pravu koje je i primarna motivacija za uloženi rad, veći broj novinara ne ostvaruje adekvatne zarade. Istraživanje u Vojvodini³² pokazalo je da gotovo 20% novinara i medijskih radnika ima neredovna primanja, od kojih 4,9% nije primilo naknadu za rad u prethodna tri meseca. Sa druge strane, samo 13,4% prima zaradu koja bi se mogla uporediti sa prosečnom zaradom na republičkom nivou, 5,6% je plaćeno retko, a 3,5% novinara nema primanja iako radi. U skladu sa time, krši se i pravo na obavezno socijalno osiguranje, budući da oko 20% ispitanika u Vojvodini nije osigurano ili ne zna da li je osigurano. Još su veći procenti radnika koji ne ostvaruju druga plaćena prava – 27% nema pravo na plaćeni godišnji odmor, a 27,5% na privremenu sprečenost za rad. Istraživanje izvršeno na republičkom nivou³³ pokazalo je da čak 47% novinara nema fiksni iznos zarade, dok 45% nema definisan iznos zarade u ugovorima koje su zaključili sa poslodavcima. Takođe, 26% ispitanih novinara izjavilo je da ne dobijaju zaradu redovno. Kada je reč o drugim troškovima, 62% je izjavilo da ne dobija naknadu za vreme privremene sprečenosti za rad, a čak 93% da ne dobija uvećanje zarade za prekovremeni rad. Izuzetno nizak procenat od 45% se izjasnio da im poslodavac uplaćuje doprinose za obavezno socijalno osiguranje, dok 14% samostalno uplaćuje – što ostavlja više od 40% novinara i medijskih radnika bez osnovnog socijalnog osiguranja.³⁴ Ovi izuzetno nepovoljni nalazi proističu pre svega iz činjenice da je visok procenat novinara i medijskih radnika angažovan u modelima rada koji ne podrazumevaju neka od navedenih prava, kao i da značajan

²⁷ Izvor: intervju sa Darkom Šperom, predsednikom Granskog sindikata kulture, umetnosti i medija „Nezavisnost“, obavljen 31.7.2025. godine.

²⁸ Izvor: intervju sa Veljkom Milićem, advokatom, obavljen 11.8.2025. godine.

²⁹ Zakon o radu, član 56.

³⁰ NDNV, 2021, str. 4.

³¹ Urdarević, str. 28.

³² NDNV, str. 4-5

³³ Urdarević, str. 27, 28.

³⁴ *Ibid.*, str. 32.

deo njih radi na crno, ili ne ostvaruju sva prava koja im pripadaju po zakonu u odnosu na model radnog angažovanja u kojem se nalaze. Postoji takođe i praksa da novinarima „honorar“ u gotovini isplaćuje treće lice, koje nije medij za koji rade i nije povezano sa medijem formalnim putem.³⁵ Kada je reč o zaposlenim novinarima i medijskim radnicima koji ostvaruju pravo na zaradu kao pravo iz radnog odnosa, situacija je sledeća. Prema zvaničnim podacima prosečne zarade u oblasti medija su iznad proseka republičkog nivoa. Na primer, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku u 2023. godini prosečna zarada za zanimanje „novinar i urednik“ (šifra zanimanja 2642) iznosila je 101.456 dinara, dok je u delatnosti „Programske aktivnosti i emitovanje“ u okviru sektora „Informisanje i komunikacije“, u junu 2025. godine prosečna neto zarada iznosila 119.538 dinara, dok je opšta prosečna zarada na nivou države iznosila 107.075 dinara.³⁶ Ipak, ovi podaci se moraju uzeti sa zadržkom jer se odnose na isplaćene zarade, dok je najveći deo ostalih vrsta primanja novinara i medijskih radnika koji nisu u radnom odnosu, ostao izvan zvanične statistike. Takođe, postoji velika nesrazmera između najviših i najnižih zarada u medijima. Ovo nije karakteristično samo za privatne medije, već i za državne servise. Na osnovu Informatora o radu RTS³⁷, neto zarade direktora na dan 31.12.2023. godine iznosile su 152.078,06 dinara, a zarade šefova odeljenja (poslednja navedena rukovodeća kategorija zaposlenih) bile su 81.018,35 dinara. Podaci o zaradama zaposlenih na izvršilačkim mestima – novinarima i tehničkim službama, kao i drugim pratećim službama koje funkcionišu u okviru RTS, nisu navedeni.

- *Pravo na isključenje.* Iako je uvedeno usvajanjem novog ZJIM, čini se da zaposleni nisu upoznati sa ovim pravom koje omogućava zaposlenom da ne odgovara na komunikaciju poslodavca van radnog vremena i da sate slobodnog vremena provede bez opterećenja radnim zadacima. Oni koji su upoznati tvrde da se ono ne može primeniti, jer će u slučaju odbijanja komunikacije sa poslodavcem van radnog vremena, zaposlenog stići neka posredna sankcija. Takođe, ovo pravo je rezervisano samo za zaposlene, odnosno za novinare i medijske radnike u radnom odnosu, što ostavlja nezaštićenim veći broj drugih radnika koji rade u modelima angažovanja van radnog odnosa.

- *Obavljanje zadataka koji nisu u opisu poslova.* Sa razvojem novinarske profesije, razgranale su se mogućnosti prenošenja informacija – putem medijskih sajtova i portala, društvenih mreža, posebnih aplikacija, i slično. Samim tim se povećao i obim poslova, odnosno uvedeni su novi raznovrsni poslovi koje novinari mogu obavljati. Ono što je zajedničko za ove poslove, jeste da su oni uglavnom faktički pridodati (neformalno se podrazumeva njihovo obavljanje) uz redovne poslove koje su novinari obavljali pre toga, bez povećanja zarade iako njihovo obavljanje podrazumeva duže radno vreme, veći obim posla i veću odgovornost. Takođe, ovi poslovi se najčešće ne svode na kreativan novinarski proces istraživanja, prikupljanja podataka i njihove interpretacije, već uključuju i tehničke poslove na kojima novinari nisu angažovani i koji po svojoj prirodi ne bi trebalo da budu integralni deo novinarskih dužnosti i zadataka.

- *Vršenje neprimerenog uticaja urednika, kao i spoljni uticaji na izveštavanje.* Cenzura i autocenzura ostaju problemi sa kojima se novinari redovno suočavaju. Novinari van radnog odnosa praktično u takvim situacijama nemaju nikakva zakonska sredstva da se suprotstave izvoru iz kojeg dolazi pritisak, naročito ako je u pitanju unutrašnji pritisak, a da pri tome ne ugroze nastavak rada kod poslodavca koji ih može u svakom trenutku (zakonito) otpustiti bez ikakvih dodatnih obaveza prema njima. Novinari u radnom odnosu uživaju veću formalnu zaštitu ali u praksi i oni trpe velike pritiske, koji se mogu poistovetiti sa zlostavljanjem na radu.

- *Diskriminacija i zlostavljanje na radu.* Postoji opšta zabrana diskriminacije i zlostavljanja u oblasti rada, što znači da su od ove dve negativne pojave zaštićeni svi radnici, bez obzira na

³⁵ Izvor: intervju sa Gordanom Konstantinović.

³⁶ Republički zavod za statistiku, *Zarade po zanimanjima 2019-2023*; Republički zavod za statistiku, *Prosečne mesečne zarade po oblastima delatnosti*.

³⁷ *Informator o radu „Radio-televizija Srbije“ ažuriran jul 2025. godine*, str. 41.

osnov rada (da li se nalaze u radnom odnosu ili van radnog odnosa). I pored toga, čini se da je diskriminisanje zastupljeno naročito po osnovu političke i sindikalne pripadnosti, dok se zlostavljanje na radu događa na redovnoj bazi, pre svega zbog činjenice da je u većini slučajeva odnos subordinacije naročito izražen u modelima radnog angažovanja u kojima se novinari najčešće nalaze (rad van radnog odnosa i radni odnos na određeno vreme), kao i zbog prirode posla odnosno pritiska na rad novinara i njihovu maksimalnu radnu eksploataciju, o čemu je već bilo reči.

- *Potpuno odsustvo zakonom predviđenih mera bezbednosti na radu i procedura za zaštitu novinara i medijskih radnika.* Ovaj problem biće razmatran u narednim delovima analize.

- *Kolektivna prava novinara.* Kada je reč o pravu na sindikalno organizovanje i delovanje, može se reći da se situacija nije značajnije promenila u prethodnom periodu. Stopa sindikalizovanosti je niska; ne računajući javne medijske servise, sindikati su u medijima organizovani više kao izuzeci nego kao pravilo. Na osnovu nekih podataka iz 2021. godine, samo 10% sindikata u medijima organizovano je izvan javnih servisa i nekoliko štampanih medija koji su prethodni bili u državnom vlasništvu.³⁸ Iz ovoga proističe i nizak stepen pokrivenosti kolektivnim ugovorima, opet ako se izuzmu RTS i RTV. Konačno, pravo na štrajk je dovedeno do apsurdna zahvaljujući zastarelom Zakonu o štrajku³⁹ i činjenici da se medijska delatnost (suprotno međunarodnim standardima rada⁴⁰) posmatra kao delatnost od posebnog interesa za koju važe posebna pravila pokretanja i vođenja štrajka. Ovo se naročito pokazalo na primeru pokušaja organizovanja štrajka na RTS tokom studentskih i građanskih protesta 2024. i 2025. godine, o čemu će više reči biti u daljem tekstu.

Može se zaključiti da su prava novinara i medijskih radnika izuzetno ugrožena. Veći broj radnika u medijima ne može da ostvari neka od osnovnih prava, samo zbog modela radnog angažovanja. U tim modelima radnog angažovanja, suprotno Ustavu Republike Srbije i nizu međunarodnih instrumenata koje je Republika Srbija potvrdila, ne postoji ni osnovni minimum prava koja su garantovana radnicima. Ipak, ovo ne znači da poslodavci u ovim slučajevima postupaju u skladu sa (izuzetno spornim) zakonskim rešenjima, jer u najvećem broju slučajeva ne postoje osnovne pretpostavke da se položaj novinara i medijskih radnika reguliše na način na koji oni to čine. Drugim rečima, nezakonitosti u tom pogledu počinju od samog izbora modela radnog angažovanja – ubedljiva većina onih koji rade u tim raznim varijantama rada van radnog odnosa, zapravo ispunjavaju sve uslove da se sa njima zaključi ugovor o radu na neodređeno vreme. Nezakonitost postupanja poslodavaca dakle najpre leži u činjenici da se suprotno zakonu izbegava radni odnos sa radnicima. Nakon toga, postoje i značajna odstupanja u primeni čak i tako nepovoljnih standarda rada na radnike – na primer, mnogi od njih su izloženi diskriminaciji i zlostavljanju na radu, iako su od toga zaštićeni svi radnici bez obzira na osnov njihovog angažovanja.

Oni kojima ova prava pripadaju po zakonu, a to su samo radnici koji su u radnom odnosu na određeno ili neodređeno vreme, ne mogu da ih koriste u skladu sa zakonom u većem broju slučajeva. Advokat Gordana Konstantinović ističe da, dok se neka odstupanja od zakonom utvrđenih pravila mogu pravdati specifičnostima profesije koje nisu u potpunosti prepoznate u zakonu, većina kršenja prava na radu i po osnovu rada proističe iz lošeg odnosa poslodavaca prema zaposlenima, kao i iz činjenice da se nesavesni poslodavci po pravilu orijentišu na što jeftiniji rad, pri tome zanemarujući neke od osnovnih principa i standarda ostvarivanja prava na rad. Važno je napomenuti i da novinari i medijski radnici i dalje ne poznaju svoja prava, ne drže kod sebe primerke ugovora i aneksa ugovora, ne mogu da dođu

³⁸ Mario Reljanović, *Analiza radnopravnog položaja novinara i medijskih radnika u Srbiji sa preporukama za unapređenje*, OEBS, Beograd, 2021, str. 3.

³⁹ Službeni list SRJ, br. 29/96 i Službeni glasnik RS, br. 101/2005 – dr. zakon i 103/2012 – odluka US.

⁴⁰ Mario Reljanović, *Zakon o štrajku, pa šta?*, <https://pescanik.net/zakon-o-strajku-pa-sta/>.

do opštih akata poslodavaca. Ako im nešto ne odgovara u radnopravnom statusu, uglavnom čekaju dok nije prekasno da se zaštite.⁴¹

6. POSEBAN KOLEKTIVNI UGOVOR ZA MEDIJE

Kolektivno pregovaranje predstavlja redovan način komunikacije poslodavaca i sindikata, u cilju stvaranja zajedničke platforme uređenja procesa rada i pomirenja nužno suprotstavljenih interesa koji postoje na ove dve strane. U tom smislu je kolektivno pregovaranje prepoznato kao nezaobilazan instrument socijalnog dijaloga i najefikasniji način uređenja prava radnika. Novinarska delatnost u tom smislu nije izuzetak. Evropska federacija novinara posebnu pažnju usmerava ka tome da se takozvani „slobodni novinari“ uključe u proces kolektivnog pregovaranja i domašaj kolektivnih ugovora, dok se samo postojanje kolektivnih ugovora uzima kao notorna stvar.⁴² U Republici Srbiji je međutim upravo odsustvo posebnog (granskog) kolektivnog ugovora prepoznato kao jedan od većih izazova uspostavljanju osnovne platforme standarda prava radnika u medijima, i samim tim je u Medijskoj strategiji kao jedan od prioriternih zadataka postavljeno stvaranje uslova za kolektivno pregovaranje, njegovo iniciranje i aktivna uloga i podrška države celom procesu.

Iako su na ovaj način iniciranje socijalnog dijaloga i zaključenje posebnog kolektivnog ugovora predstavljeni kao jedni od osnovnih instrumenata za poboljšanje položaja novinara i medijskih radnika, u tom pogledu tokom perioda važenja Medijske strategije nije učinjen veći napredak. Deo potencijalnih izmena ZJIM koji se odnosio na reprezentativnost sindikata i udruženja poslodavaca u medijskim delatnostima, nije prihvaćen od strane radne grupe za izradu ovog zakona.

Kako su istakli predstavnici Ministarstva informisanja i telekomunikacija⁴³, rad na posebnom kolektivnom ugovoru za medije obeležilo je nekoliko izazova, među kojima su najvažniji nepostojanje reprezentativnog udruženja poslodavaca sa jedne strane, odnosno reprezentativnih sindikata u medijima na granskom nivou, sa druge strane. Dok je na strani sindikata samo jedan zvanično reprezentativan (iako je njegova reprezentativnost utvrđena pre 15 godina), na strani poslodavaca ne postoji udruženje koje bi moglo da dobije pregovaračku legitimaciju za zaključenje posebnog kolektivnog ugovora. Ministarstvo je pokušalo u prethodnom periodu da preuzme posredničku ulogu u stvaranju preduslova za kolektivno pregovaranje. Unija poslodavaca Srbije (UPS) se složila da se u okviru ove poslodavačke organizacije formira posebna jedinica koja bi obuhvatala medije, ali se bez učešća Radio-televizije Srbije kao medija koji ima najveći broj zaposlenih (a koja nije pristupila inicijativi UPS) ne može očekivati da će se doći do reprezentativnosti.

U međuvremenu je izrađena, u konsultacijama sa sindikatima, radna verzija granskog kolektivnog ugovora koji bi se odnosio na sve novinare i medijske radnike. Od kolektivnog ugovora se očekuje da uredi neka osnovna pitanja koja se odnose na pojam novinara i medijskog radnika, kao i da se pokuša da se poboljša položaj novinara i medijskih radnika koji rade u nesigurnim oblicima rada, kao što su privremeni i povremeni poslovi. Očekuje se da razgovori o sadržini kolektivnog ugovora nastave na proleće 2026. godine, u nadi da će se do tada pridružiti i poslodavačka strana.

Kolektivno pregovaranje na nivou pojedinačnih poslodavaca postoji (uglavnom u javnim servisima), ali se može zaključiti da socijalni dijalog na granskom nivou nije prisutan, niti je učinjeno mnogo da se isti pokrene. Prethodni resorni ministar je pozivao sindikate na grupne sastanke, a nekada su to bili samo sastanci sa sindikatima (na koje su bili pozivani

⁴¹ Izvor: intervju sa Gordanom Konstantinović.

⁴² Hélène Brédart, Mike Holderness, *Prava i rad u novinarstvu – izgradnja snažnijih sindikata u Evropi*, Evropska federacija novinara (EFJ), Brisel, 2016, str. 35-46.

⁴³ Intervju sa predstavnicima Ministarstva informisanja i telekomunikacija.

SSSS, Nezavisnost i SINOS kao veći sindikati u medijima), i imao je ideju da sprovede neke promene. Jedna od potencijalnih bilo je razmatranje da li je i kako izvodljivo da se dođe do granskog kolektivnog ugovora u medijima. Nakon pada nadstrešnice, ovi razgovori su zamrznuti, a nakon promene ministra, ponovo je zauzet potpuno pasivan stav države koji je bio prisutan i u prethodnom periodu. Medijska udruženja dobijaju pozive na sastanke a sindikati ne, iako su sindikati članovi udruženja (nacionalnih i međunarodnih) podjednako kao i UNS i NUNS.⁴⁴

Ministarstvo nadležno za kulturu i informisanje dakle u celokupnom posmatranom periodu nije na zadovoljavajući način podržalo ideje o kolektivnom pregovaranju, izuzev jednog kratkog razmatranja ove ideje. Otpor je dolazio i od strane nekih manjih medija u kojima su zaposleni najčešće i vlasnici, a koji su strahovali da bi im na ovaj način bili stvoreni dodatni troškovi, neretko smatrajući da bi upravo poseban kolektivni ugovor mogao da učini njihovu delatnost neodrživom u finansijskom smislu. Ni u ovom pogledu se ostali akteri nisu istakli u smislu razbijanja zabluda koje ograničavaju kolektivno pregovaranje. Činjenica da niko ne mora da pristupi kolektivnom ugovoru, niti da ga potpiše čak i ako je prethodno učestvovao u kolektivnom pregovaranju, najčešće nije poznata manjim medijima. Takođe nije poznata činjenica da se iz svakog kolektivnog ugovora može istupiti, ako se pokaže kao štetan. Svrha kolektivnog pregovaranja nije u nametanju određenih rešenja po svaku cenu, nego je upravo u nalaženju rešenja koja će odgovarati svim stranama koje u njemu učestvuju. Treba napomenuti i da država nije učinila ništa da bi jasno prezentovala širem krugu zainteresovanih subjekata ne samo notorne činjenice o kolektivnom pregovaranju, već i neke potencijalne mere koje bi privukle poslodavce u medijima da uđu u pregovaranje (kao što su finansijske podsticaje za poslodavce koji postanu potpisnici posebnog kolektivnog ugovora). Ove mere nikada nisu bile promovisane, pretpostavka je da se to nije desilo zbog činjenice da nije došlo čak ni do stvaranja osnovnih pretpostavki za pokretanje razgovora o kolektivnom pregovaranju – usvajanje metodologije određivanja, a potom i samog određivanja, broja poslodavaca i broja zaposlenih i medijima (iako je postojao nezvaničan predlog sindikata da se broj zaposlenih utvrdi preko Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja, a broj medija putem Agencije za privredne registre). Tome nije pomogla ni činjenica da su neki akteri (opravdano) smatrali da bi iniciranje kolektivnog pregovaranja dovelo do daljeg otpuštanja zaposlenih u medijima i njihovog prebacivanja u druge (nezakonite) oblike radnog angažovanja.

Zaključak koji se nameće povodom ovog pitanja je pre svega da u periodu trajanja Medijske strategije nije došlo do pomaka u zaključenju posebnog kolektivnog ugovora za medije. Upornost pojedinih aktera, pre svega sindikata u medijima, da se ova tema učini što aktuelnijom, rezultirala je usvajanjem nekih ciljeva i mera u sam tekst Medijske strategije i Akcionog plana. Može se međutim konstatovati da oni nisu ispunjeni ni u pogledu minimalnih napora koji bi doveli do pokretanja procesa socijalnog dijaloga u najširem smislu, još manje u odnosu na specifične aktivnosti vezane za kolektivno pregovaranje i zaključenje posebnog kolektivnog ugovora. Ovakav razvoj događaja podrazumeva da se u potpunosti zanemaruje i mišljenje samih novinara i medijskih radnika, koji su se većinski (76%) izjasnili u obavljenom istraživanju da bi poseban kolektivni ugovor predstavljao dobar instrument za poboljšanje njihovog radnopravnog položaja.⁴⁵

7. SINDIKATI U MEDIJIMA

Medijska strategija nije uticala na lakše formiranje sindikata u medijima, i tu nije zabeležen napredak. Među izazovima poslovanja i organizovanja sindikata su i unutrašnje

⁴⁴ Izvor: intervju sa Darkom Šperom.

⁴⁵ Urdarević, str. 34.

slabosti: pad članstva u nekim granama, ograničeni resursi sindikata, te pravna i administrativna ograničenja koja otežavaju širi uticaj. Takođe, u uslovima polarizovane medijske scene, sindikati se ponekad suočavaju sa stigmatizacijom ili pritiscima koji im otežavaju da budu univerzalno prihvaćeni kao nezavisni zastupnici radničkih prava.⁴⁶ Kao odgovor, mnogi sindikati razvijaju alate za javno zagovaranje i transparentno izveštavanje o pritiscima, grade saveze sa drugim akterima civilnog društva i međunarodnim organizacijama, i rade na modernizaciji svojih usluga - pravna pomoć, psihološka podrška, edukacije o bezbednom izveštavanju i digitalnoj sigurnosti.

Kada je reč o konkretnoj aktivnosti u pogledu osnivanja sindikata, postoji desetak medija koji imaju sindikate unutar redakcija, jedini novi sindikat je u listu Danas, svi ostali su iz vremena pre Medijske strategije.⁴⁷ Pokušalo se sa osnivanjem sindikata i u drugim medijima ali bez uspeha.⁴⁸ Sa druge strane, medijskim radnicima sindikati nisu uvek u fokusu, prema nekima imaju i predrasude, ali je vreme borbe, pa i sindikalne borbe, pokazalo kome mogu da se obrate i na koji način mogu da se zaštite.⁴⁹ Iz neposrednog utiska predstavnika sindikata, utisak je da kada za tim ima potrebe novinari i medijski radnici se obraćaju sindikatima koji veruju da uspešno uspevaju da pruže adekvatnu pomoć u pogledu zaštite od kršenja prava, a zabeležen je i porast broja članova u pojedinim sindikatima. Međutim, i dalje je prisutna „vera“ u udruženja u smislu da se novinari i medijski radnici oslanjaju na aktivnost svojih udruženja u velikoj meri u skladu sa već ustaljenom praksom njihovog delovanja.⁵⁰ Dane Markovski iz sindikata RTS „Nezavisnost“ tvrdi da su prisutni mehanizmi pritiska na novinare i medijske radnika u vidu mobinga, SLAPP tužbi i insistiranja na bavljenje poslom na određeni način. U tim slučajevima su zabeležene prijave sindikatu RTS „Nezavisnost“ koji je reagovao u zakonskom roku i uspeo da pruži zaštitu koja je tražena.⁵¹ Kada je u pitanju delovanje sindikata u periodu od pada nastrešnice, Markovski smatra da su se sindikati držali svojih principa i reagovali na sva društvena dešavanja. a konkretno sindikat Nezavisnost je reagovao u okviru Koalicije za slobodu medija pružajući podršku svim ugroženim grupacijama.⁵²

Kada su zaposleni u Euronewsu došli u opasnost od prestanka posla, učlanili su se u sindikat, njih desetak. Nije napravljen odbor kod samog poslodavca, već su oni bili direktni članovi sindikata Nezavisnost. Sindikat je naišao na zid kada se obratio poslodavcu povodom problema zaposlenih.⁵³

Dalje, zabeležena je i aktivnost Sindikata novinara i medijskih radnika Srbije (SINOS) povodom 1. maja, Međunarodnog praznika rada, da su novinari u teškom socio-ekonomskom položaju, zbog čega su pozvali kolege da se sindikalno organizuju i zaštite svoja radna i profesionalna prava, navodeći da je glavni adut u postizanju ovog cilja zaključivanje kolektivnih ugovora kod poslodavaca kod kojih je to izostalo. Tim povodom ovaj sindikat je pozvao medijsku zajednicu da podrži socijalni dijalog, uz ocenu da je on neophodan u zaštiti ličnog integriteta novinara i medijskih radnika i dostojanstva novinarske profesije.⁵⁴

⁴⁶ Zaključak autora na osnovu profesionalnog rada i ličnog uvida

⁴⁷ Izvor: intervju sa Tamarom Filipović.

⁴⁸ Izvor: intervju sa Danetom Markovskim, predsednikom sindikata RTS „Nezavisnost“, obavljen 17.7.2025. godine.

⁴⁹ Izvor: intervju sa Darkom Šperom.

⁵⁰ Izvor: intervju sa Danetom Markovskim.

⁵¹ Izvor: *Ibidem*.

⁵² Izvor: *Ibidem*.

⁵³ Izvor: intervju sa Darkom Šperom.

⁵⁴ SINOS o finansijskom položaju novinara: Organizujte se sindikalno i zaštitite svoja prava, https://beta.rs/content/223916-sinos-o-finansijskom-polozaju-novinara-organizujte-se-sindikalno-i-zastitite-svoja-prava?utm_source=chatgpt.com.

8. BEZBEDNOST NOVINARA

U odnosu na zaštitu bezbednosti novinara, sagovornici u Ministarstvu informisanja i telekomunikacija istakli su da su postojeći mehanizmi okarakterisani kao kvalitetni i na međunarodnom nivou. U centru mehanizma nalazi se Stalna radna grupa za bezbednost novinara, kao i oko stotinu kontakt tačaka u okviru organizacije javnog tužilaštva. Pored toga, od 2021. godine funkcioniše telefonska SOS linija za prijavu pretnji i ugrožavanja bezbednosti, kao i internet platforma bezbedninovinari.rs. Javna tužilaštva su instruirana da u situacijama narušavanja bezbednosti novinara hitno postupaju, dok postoji i Komisija za istraživanje ubistava novinara. U okviru konkursa za sufinansiranje medijskih projekata koji se sprovodi od strane Ministarstva, posebna pažnja posvećuje se projektima koji se odnose na unapređenje bezbednosti novinara.⁵⁵

Međutim, kada je reč o bezbednosti novinara u praksi, može se zaključiti da u tom pogledu nije bilo nikakvih pomaka u periodu važenja Medijske strategije. Naprotiv, u odnosu na mnoge segmente bezbednosti situacija se značajno pogoršala⁵⁶.

U odnosu na klasične mere bezbednosti i zaštite zdravlja na radu, koje uključuju i dostupnost zaštitne opreme i obuku za bezbedan rad, i dalje ostaje sporan terenski rad novinara, naročito izveštavanja sa masovnih skupova, demonstracija, političkih skupova, i slično. U ovim okolnostima novinari ne uživaju posebne mere zaštite i najčešće su izveštač i kameraman sami na zadatku bez dodatne podrške. Prilikom izveštavanja sa demonstracija na kojima je postojao rizik od nasilja, pojedini novinari posedovali su osnovna sredstva za zaštitu (zaštitne šlemove), jasna novinarska obeležja. Takođe, u prethodnom periodu učinjen je izvestan napredak u smislu da su pojedini poslodavci prihvatili svoj deo odgovornosti za bezbednost novinara koji su targetirani zato što rade svoj posao. Naime, ranije su poslodavci odricali odgovornost i prevaljivali je isključivo na državne institucije. Sada je u tom pogledu učinjen napredak da su poslodavci više svesni činjenice da targetiranje novinara i ugrožavanje njihove bezbednosti kako na radu tako i van radnog vremena i obavljanja zadataka, jeste problem bezbednosti koji je povezan sa radom koji novinari obavljaju za poslodavca, i za koji poslodavac jeste objektivno odgovoran bez obzira na to u kojim konkretnim uslovima se napad na novinara desio (van posla, van radnog vremena).⁵⁷

Pored izveštavanja iz opasnih i rizičnih situacija, novinari i medijski radnici su i u prethodnom periodu bili izloženi verbalnim i fizičkim napadima u većoj meri nego prethodnih godina. Ovo se naročito odnosi na događaje sa političkom konotacijom – političke skupove, demonstracije, druge vrste masovnih okupljanja. Na internet sajtu „Bezbedni novinari“ jasno se može videti statistika o napadima na novinare koja pokazuje eskalaciju nasilja prema novinarima u prethodnom periodu, naročito u 2025. godini (za šest meseci 2025. godine javno tužilaštvo je formiralo 26 predmeta u kojima postoje indicije o izvršenom krivičnom delu – za celu 2020. godinu ovaj broj je bio 34)⁵⁸ kada se beleži i porast fizičkih napada na novinare⁵⁹, što je konstatovano i u bazi napada na novinare – stanje na dan 30.8.2025. godine pokazuje da su zabeleženo 135 napada, dok je za celu 2024. godinu ukupno zabeleženo 166 napada.⁶⁰ NUNS je u avgustu 2025. godine registrovao 46 napada na novinare samo u tih mesec dana, od toga 25 fizičkih napada, među kojima je čak 14 napada izvedeno od strane policijskih

⁵⁵ Intervju sa predstavnicima Ministarstva informisanja i telekomunikacija, obavljen 4. novembra 2025. godine.

⁵⁶ [Home | Safety of journalists platform](#); Početna - NUNS

⁵⁷ Izvor: intervju sa Tamarom Filipović.

⁵⁸ *Statistika napada na novinare*, <https://www.bezbedninovinari.rs/article/204/vjt-statistika-napada-na-novinare-od-2016-do-kraja-aprila-2025>.

⁵⁹ *Raste broj napada na novinare u Srbiji*, <https://balkans.aljazeera.net/news/2025/7/1/raste-broj-napada-na-novinare-u-srbiji>.

⁶⁰ Izvor: *Napadi na novinare*, <https://bazenuns.rs/srpski/napadi-na-novinare>.

službenika.⁶¹ Može se stoga konstatovati da ne samo što zacrtani ciljevi iz Medijske strategije i Akcionog plana nisu ostvareni, već da nije urađeno ništa kako bi se novinari dodatno zaštitili, naprotiv.

Ovakva situacija ne čudi ako se zna da sa strane države u prethodnom periodu nije došlo do stvaranja preduslova za tolerantan i profesionalan odnos sa novinarima. Naprotiv, zabeležen je niz incidenata u kojima su vređanja novinara predvodili javni funkcioneri. Od incidenta koji je doveo do smenjivanja tadašnjeg ministra odbrane u Vladi Republike Srbije Bratislava Gašića⁶² pa do otvorenog targetiranja novinara koji ne potpadaju pod politički uticaj prilikom izveštavanja o aktuelnim političkim i društvenim krizama u Republici Srbiji⁶³, može se zaključiti da je stvorena atmosfera linča novinara koji nisu politički podobni političkim partijama na vlasti. Ovakav stav vlasti naročito je eskalirao u 2025. godini, za vreme studentskih i građanskih protesta, ali nije proizvod trenutnog društvenog trenutka: u istraživanju iz 2024. godine, svaki četvrti novinar koji je prijavio pretnju državnim organima, odnos državnih organa prema njima ocenjuje kao veoma negativan, a njih 40% ovaj odnos ocenjuje kao negativan, što zbirno znači da čak 65% ispitanika kaže da je odnos državnih organa manje ili više bio negativan.⁶⁴

9. NEDOZVOLJENI UTICAJI NA NEZAVISNOST NOVINARSKOG IZVEŠTAVANJA

Iz obavljenih intervjua tokom ovog istraživanja, kao i na osnovu rezultata prethodnih istraživanja, može se zaključiti da je na nezavisnost rada i izveštavanja novinara je i u prethodnom periodu bilo jakih uticaja, kako onih koji dolaze spolja (cenzura) tako i onih koji su potekli unutar samih medija (samocenzura, autocenzura).⁶⁵ Kao što je već analizirano, među novim odredbama u ZJIM našlo se i normiranje principa nezavisnosti i neodgovornosti za profesionalno obavljanje posla novinara i medijskih radnika. Ove odredbe međutim nisu uvek dovoljne i nedozvoljeni uticaji postoje kao redovna praksa u mnogim medijima. Dok je teško dokazati ovakvo nezakonito postupanje poslodavca (vlasnika, direktora, urednika) u redovnim okolnostima, mnoge studije slučaja koje će biti predstavljene u narednom delu analize govore o tome koliko je ono ogoljeno u okolnostima kada nezavisnost novinara može igrati posebno važnu ulogu u pravilnom i pravovremenom informisanju javnosti o društvenim događajima od izuzetnog značaja: „Postoje novinari koji žele da rade ali više ne mogu da rade neke teme, niti postoji balans u izveštavanju. Prilozi se često skraćuju i menjaju u odnosu na prvobitni koncept koji je novinar zamislio.“⁶⁶ Otpuštena novinarka lista Politika o atmosferi kod poslodavca kaže: „Nakon pada nadstrešnica na novosadskoj železničkoj stanici i izbijanja političke krize, ti pritisci na rubriku koju sam vodila postali su mnogo jači. Gotovo svakodnevno se dešavalo da neki tekst bude izbačen, da bude promenjen naslov ili slika, da bude ubačeno jednostrano

⁶¹ NUNS: Avgust rekordan po napadima na novinare i novinarke: 46 incidenta za mesec dana, 14 napada od strane policije, <https://nuns.rs/nuns-avgust-rekordan-po-napadima-na-novinare-i-novinarke-44-incidenta-za-mesec-dana-14-napada-od-strane-policije/>.

⁶² Gašić: Volim novinarke koje ovako lako kleknu, <https://n1info.rs/vesti/a115681-Gasic-Volim-novinarke-koje-ovako-lako-kleknu/>.

⁶³ Maja Nikolić, Vučić nas zove teroristima, Informer traži hapšenje novinara: Brutalne uvrede i napadi na redakcije N1 i Nove, <https://n1info.rs/vesti/vucic-nas-zove-teroristima-informer-trazi-hapsenje-novinar-brutalne-uvrede-i-napadi-na-redakcije-n1-i-nove/>

⁶⁴ Ivo Čolović, Bezbednost novinara – napadi, pretnje i pritisci na novinare u Srbiji, Savet Evrope, mart 2024, str. 21.

⁶⁵ Irina Milutinović, Praćenje medijskog pluralizma u Evropskoj uniji, izveštaj o zemlji: Srbija, Evropski univerzitetski institut, Centar za napredne studije Robert Šuman, 2025, str. 26; IREX, Vibrant Information Barometer 2024, Vašington, 2024, str. 129;

⁶⁶ Intervju sa Marijom Šehić, bivšom novinkom televizije Euronews, obavljen 16.7.2025. godine.

saopštenje umesto problemski napisanog i izbalansiranog teksta. ... Treba reći da su urednici i novinari Politike vrlo kritički orijentisani kada je reč o aktuelnoj vlasti, ali da se gotovo niko javno ne izjašnjava u strahu od posledica.”⁶⁷

Tokom 2025. godine je javnost bliže upoznata i sa problemom koji višestruko nagrađivana novinarka RTS Tamara Tankosić iznosi u pogledu tretmana kod poslodavca, a koji traje od 2023. godine. Tim povodom su se rukovodstvu RTS, bez uspeha, obratili i Sindikat RTS Nezavisnost i Nezavisni strukovni sindikat RTV i filmskih radnika Srbije (dva reprezentativna sindikata u RTS)⁶⁸, kao i ASNS sindikat radnika produkcije i tehnike JMU RTS⁶⁹. U ovim obraćanjima se ističe da je rad novinarku Tankosić sistematski ignorisana, ne dobija radne zadatke, da se njeni predlozi ignorišu a da se njeni prilozi pojavljuju u informativnim emisijama na nivou statističke greške, a u udarnoj informativnoj emisiji samo par puta godišnje. Istovremeno, novinarka nije mogla da zakaže čak ni razgovor tim povodom sa glavnim i odgovornim urednikom RTS⁷⁰. Nije poznato zašto je rukovodstvo RTS zauzelo ovakav stav, kao ni zašto je izabralo da ignoriše postojeće probleme koji očigledno utiču na rad novinarku, odnosno isto praktično onemogućavaju.⁷¹ U odbranu radnih prava novinarku stala je i organizacija civilnog društva Biro za društvena istraživanja (BIRODI).⁷² Postupanje prema njoj, na osnovu dostupnih podataka iz medija, poseduje sve elemente zlostavljanja na radu, takozvanog „mobinga praznog stola“.

Na ovom mestu bi trebalo ukazati da je prema istraživanju objavljenom 2025. godine Srbija prepoznata kao država u kojoj ne postoje efikasne regulatorne mere za sprečavanje sukoba interesa između vlasnika medija i političara, kao i da su svi privatni emiteri sa nacionalnom pokrivenošću u vlasništvu ili pod kontrolom entiteta bliskih vladajućoj političkoj partiji, Srpskoj naprednoj stranci, a da se uticaj na privatne medije uglavnom vrši putem javnog subvencionisanja, projektnog sufinansiranja, oglašavanja države i javnih preduzeća, direktnog ugovaranja, ili javnih nabavki. Na osnovu svega navedenog, stanje političke nezavisnosti medija dobilo je ocenu „visok rizik“ u istraživanju iz 2025. godine.⁷³ Slične vrste pritisaka identifikovane su i u istraživanju iz 2024. godine, u kojem se pritisci dele na institucionalne i ekonomske: „Institucionalni pritisci (onemogućavanje prisustva medijskim događajima, onemogućavanje postavljanja pitanja, prekomerna upotrebu poreskih ovlašćenje, zloupotreba pozicije moći nadležnih organa, ne odgovaranje institucija na pitanja novinara i sl.) su oblik pretnji sa kojima se najveći broj novinara često i redovno sreće u svom radu – zbirno je 46,2% ispitanika reklo da se često ili redovno sreće sa ovom vrstom pritisaka (od čega 17,9% redovno), dok se 27,4% njih retko sreće, a 23,1% se nikada nije susrelo sa ovakvim pritiscima. Pored institucionalnih, ekonomski pritisci ili nesigurnost radnog mesta jeste još jedan od frekventnijih pretnji sa kojima se novinari u Srbiji suočavaju – zbirno je 40,2% ispitanika reklo da se često ili redovno sreće sa ovom vrstom pritisaka, dok se 29,1% njih retko sreće, a 29,9% se nikada nije susrelo sa ovakvim pritiscima.“⁷⁴

⁶⁷ Intervju sa Doroteom Čarnić, novinarkom i bivšom urednicom u listu Politika, obavljen elektronskim putem 15.7.2025. godine.

⁶⁸ Obraćanje sindikata od 18.2.2025. godine, zavedeno u RTS pod brojem 1/329.

⁶⁹ Obraćanje sindikata od 28.2.2025. godine, zavedeno u RTS pod brojem 1/410.

⁷⁰ [Naš pRoTeSt: Zašto urednica Tamara Tankosić ne dobija radne zadatke na RTS-u? - NUNS](#)

⁷¹ RTS se nije odazvala upućenom pozivu za intervju.

⁷² *BIRODI: Pozivamo uredništvo RTS-a da prekine sa uskraćivanjem prava na rad novinarki Tamari Tankosić!*, <https://nuns.rs/birodi-pozivamo-urednistvo-rt-s-a-da-prekine-sa-uskracivanjem-prava-na-rad-novinarki-tamari-tankosic/>.

⁷³ Milutinović, 2025.

⁷⁴ Čolović, str. 18.

Osim toga, posebnu pretnju ne samo nezavisnosti već i opstanku medija predstavljaju takozvane SLAPP tužbe⁷⁵, kada lica koja imaju nadmoćni položaj u odnosu na neki medij, organizaciju civilnog društva ili pojedinca, podnosi tužbu povodom aktivnosti tuženog koje po pravilu nisu izašle iz okvira dozvoljenog delovanja na nivou aktivizma ili novinarskog istraživanja. Tužba se ne podnosi sa ciljem utvrđivanja nezakonitosti u radu ili postupanju tuženog, jer toga nije ni bilo, već u cilju organizacionog i naročito finansijskog iscrpljivanja i naročito kao upozorenje da se prestane sa sličnim aktivnostima u budućnosti. SLAPP tužbe su u tom smislu zloupotreba prava na pravnu zaštitu.⁷⁶ Istraživanja ukazuju da je Srbija među onim zemljama u kojima se SLAPP tužbe najčešće javljaju. „U Srbiji je u 2023. godini evidentirano je deset, a u 2024. godini 17 SLAPP postupaka koji su vođeni protiv novinara. Istovremeno, brojne tužbe sa očiglednim elementima SLAPP-a pokrenute su i protiv nevladinih organizacija i aktivista, ali one nisu zabeležene kao SLAPP postupci, zbog toga što SLAPP nije zakonski regulisan.“⁷⁷

U izveštajima se SLAPP tužbe često pominju kao način da se novinari obeshrabre od toga da objavljuju činjenice koje se inače mogu smatrati javnim, odnosno čijim objavljivanjem se ne krše propisi. „Protiv novinara arbitrarno se koriste odredbe Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, i to podnošenjem SLAPP tužbi zbog navodne nezakonite upotrebe takvih podataka kroz njihovo saznavanje i iznošenje u tekstovima, iako se do tih podataka dolazi zahtevima za pristup informacijama od javnog značaja i na sudskim ročištima.“⁷⁸

„Veliki broj novinara ne shvata šta je SLAPP, misli da je svaka tužba koju dobije SLAPP. Sud nije senzibilisan ali se situacija popravlja, ali one u zakonodavstvu nisu prepoznate. Problem je i što praksu u najvećoj meri formiraju slučajevi „starleta i tabloid“ sadržaja, koji nije primenljiv na SLAPP taktike.“⁷⁹ Usled ovakve prakse, postoji angažovanje koje se za sada pre svega svodi na pojedinačne napore pravnih stručnjaka za ovu oblast, kao i angažovanje novinarskih udruženja. „U junu 2025. godine je održan seminar na kojem je od strane sudija zaključeno da se može predupređiti ovakva vrsta tužbi kroz institut zloupotrebe prava. Postoji želja kod sudija za takvom praksom, pa je tako jedna sudija Vrhovnog suda stala na stanovište da institut zloupotrebe prava može da se upotrebi kao mehanizam za rano odbacivanje SLAPP.“⁸⁰

Pritisci su vidljivi u javnim medijskim servisima, konkretno RTS i kada su u pitanju gosti koji se dovode u emisiju, kada je urednicima onemogućeno da slobodno dovode goste ukoliko bi isti bili nepodobni za izveštavanje.⁸¹

Opisano stanje u vezi nedozvoljenog uticaja na novinare i medijske radnike se višestruko pogoršalo sa početkom građanskih i studentskih protesta krajem 2024. godine.

⁷⁵ SLAPP tužbe (Strategic Lawsuit Against Public Participation) predstavljaju zloupotrebu prava na sudsku zaštitu (pokretanje sudskog postupka) protiv novinara ili medija, odnosno druge organizacije koja objavljuje određene informacije ili istraživanja, u cilju ograničavanja slobode izražavanja.

⁷⁶ Ana Zdravković, „SLAPP tužbe – zloupotreba prava na sudsku zaštitu u službi ograničavanja slobode izražavanja“, *Strani pravni život*, 1/2022, doi: 10.5937/spz66-35644.

⁷⁷ Bojan Bednar, *Tužbe protiv novinara u Srbiji: Situacija će se samo pogoršavati*, <https://balkans.aljazeera.net/teme/2025/6/20/tuzbe-protiv-novinaru-u-srbiji-situacija-ce-se-samo-pogorsavati>.

⁷⁸ SafeJournalists.net, *Indeks bezbednosti novinara Zapadnog Balkana 2022 – Narativni izveštaj za Srbiju*, NUNS 2022, str. 5.

⁷⁹ Intervju sa Gordanom Konstantinović.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ Navedeno prema: intervju sa Danetom Markovskim.

10. POLOŽAJ MEDIJA U TOKU STUDENTSKIH I GRAĐANSKIH PROTESTA 2024 – 2025. GODINE

„Stanje radnih prava novinara se od početka protesta pogoršalo, postoji povećan pritisak na novinare i slučajeve otpuštanja zbog učešća novinara kao građana i izražene podrške studentima na društvenim mrežama.“⁸² Navedena izjava sublimira postupanje prema novinarima koje traje od kraja 2024. godine. Utisak koji je većina sagovornika iznela jeste da se izveštavanje koje ide protiv slike koja je stvorena u medijima pod uticajem vlasti, a koja obiluje govorom mržnje prema studentima i svima koji ih podržavaju, vodi ka pritisku na taj medij. Ovo se ne odnosi samo na davanje nekog vida podrške, ili objektivno izveštavanje sa protesta, već i na izveštavanje o banalnim, servisnim informacijama koje su posredno vezane za proteste, protestne šetnje ili građanske blokade saobraćajnica i javnih prostora: „ja ne mogu u servisnim informacijama da se pravim da idu autobusi ako ne idu zbog blokade, ako se nekom ulicom ne može proći to je važna informacija i za one koji ne podržavaju proteste“.⁸³ Samo izveštavanje o postojanju protesta, svrstavalo je medije u nepoželjne za državu: „Merilo (za dobijanje državnih medijskih projekata koji se sufinansiraju javnim sredstvima a za koje republičke i lokalne vlasti imaju zakonsku obavezu da ga dodeljuju u svrhu ispunjenja javnog interesa, prim. aut.) je ove godine bilo: ako ste izveštavali o protestima, niste dobili novac.“⁸⁴

Fondacija „Slavko Ćuruvija“ objavila je da su državni zvaničnici targetirali medije samo u avgustu 2025. godine čak 137 puta. Više od 20 puta novinari i mediji su kriminalizovani i označeni kao teroristi, fašisti i nacisti. Petnaest državnih funkcionera je izlazilo daleko iz okvira očekivane komunikacije kako u javnim nastupima, tako i na društvenim mrežama. Među njima su i predsednik Vlade Republike Srbije, kao i ministar informisanja.⁸⁵ Ovo nije prvi takav izveštaj – u julu 2025. godine je ista organizacija objavila izveštaj prema kojem su državni funkcioneri za tri nedelje napali novinare 57 puta.⁸⁶ Trebalo bi imati u vidu i da je NUNS u izveštaju koji je naveden u prethodnom delu analize, naveo da je u istom periodu bilo 25 fizičkih napada na novinare, od kojih čak 14 od strane policijskih službenika.⁸⁷

Pored toga, sagovornici u intervjuima su istakli da u periodu trajanja studentskih i građanskih protesta dolazi do jasne promene politike pojedinih medija u izveštavanju, a novinari koji se protive ovim promenama najčešće ostaju bez posla. Marija Šehić, bivša novinarka televizije Euronews, ovako je opisala svoj angažman u tom mediju kroz različite faze: „Na Euronewsu sam radila dve godine, od februara 2023. godine. Do septembra 2024. godine rad je bio potpuno normalan. Uvek je postojala ravnoteža u izveštavanju i nije bilo zabranjenih tema i zabranjenih gostiju, postojao je visok stepen profesionalizma i postojao je spoljni nezavisni monitoring agencije koju je sam Euronews angažovao. ... Tada se menjaju regionalna direktorka i glavna i odgovorna urednica, i stvari se postepeno menjaju. Gosti se nameću od strane rukovodstva, ograničava se njihov nastup. Otvoreno kreće da se govori o vlasti na jedan način a na drugi o opoziciji, i to se predstavlja kao nešto normalno. U pokušaju da se zaštiti novinarski integritet i izveštava što tačnije, trpim komentare da nisam novinarka nego opozicioni aktivista, i da podržavam nasilje (zbog pretpostavke poslodavca da podržavam studentske proteste, zato što nisam dozvoljavala da se u programu upotrebljavaju kvalifikacije

⁸² Intervju sa Tamarom Filipović.

⁸³ Intervju sa Marijom Obrenović.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Državni zvaničnici u avgustu targetirali medije 137 puta, direktne pretnje i novinarima UM*, <https://n1info.rs/vesti/drzavni-zvanicnici-u-avgustu-targetirali-medije-137-puta-direktne-pretnje-i-novinarima-um/>.

⁸⁶ *SCF: Brutalna kampanja iz državnog vrha – za tri nedelje 57 napada na novinare*, <https://www.slavkocuruvijafondacija.rs/scf-brutalna-kampanja-iz-drzavnog-vrha-za-tri-nedelje-57-napada-na-novinare/>.

⁸⁷ *NUNS: Avgust rekordan po napadima na novinare i novinarke: 46 incidenta za mesec dana, 14 napada od strane policije, loc.cit.*

kao što su „teroristi“, i slično).⁸⁸ Marija Šehić je ubrzo dobila otkaz ugovora o radu. Kao otkazni razlozi navedene su okolnosti za koje ona kaže da su izmišljene, ili banalne: citirala je navodno lažni nalog MOSAD-a u programu koji se odnosio na broj ljudi na protestu 15. marta (iako ništa slično nije uradila); izvršila je nasilničko ponašanje prema glavnoj i odgovornoj urednici putem mejl prepiske (pitala je zašto je izostavljena iz studija i stavljena na producentku poziciju, nije bilo nikakve agresije); napravila je tehničku grešku u programu uživo (to se zaista desilo, pogrešno je najavila funkcije sagovornika u studiju jer je pogrešno pisalo na prompteru, u pitanju greška koja je uobičajena i koja se često dešava, ispravljena je odmah i nije bilo nikakve štete). Marija Šehić je navela da veći broj ljudi trpi slične pritiske, i da mnogi traže novi posao.⁸⁹

Nakon njenog otpuštanja, radni odnos je prekinut većem broju zaposlenih na Euronewsu, ali kao višku zaposlenih. Međutim, Gordana Konstantinović, advokat UNS koja je imala uvid u dokumentaciju 12 ovakvih otkaza, kaže da postoje značajne nelogičnosti u otkaznom postupku, kao i da radnici ne mogu da izvrše uvid u osnovnu odluku na osnovu koje su proglašeni viškom. Postupak ocenjivanja zaposlenih na osnovu koga je doneta odluka o tome ko predstavlja višak zaposlenih nije sproveden jasno, niti je logički konzistentno objašnjeno zaposlenima šta se tačno ocenjuje i u kojem periodu, a neki zaposleni su dobili uplatu otpremnina i pre nego što im je uručeno rešenje o otkazu ugovora o radu. Konstantinović tvrdi da advokatski tim angažovan na ovim slučajevima otpuštanja smatra da je po svemu sudeći otkazni razlog fingiran, dok su otkazi pre svega došli kao posledica iznošenja stavova koji su protivni zvaničnoj uređivačkoj politici, konkretno sa saopštenjem Euronews povodom studentske blokade RTS.⁹⁰

Konstantinović je navela i druge primere otkazivanja ugovora o radu na sličan način. Novinarica Novosti je dobila otkaz zato što je na privatnom Instagram profilu objavila sliku sa protesta i izrazila neslaganje sa uređivačkom politikom Novosti kada su objavili fotografije pasoša pojedinih studenata koji učestvuju u protestu. U petak su doneli odluku o izmeni sistematizacije, u ponedeljak je dobila otkaz. Ona navodi da se broj izvršilaca smanjio sa tri na dva, kao i da je novinarica dobila otkaz iako je imala najbolje ocene od njih troje.⁹¹ Slično se desilo sa dve urednice i članice kolegijuma dnevnog lista „Politika“, koje su nakon 24 odnosno 31 godine provedene kod poslodavca otpuštene kao tehnološki višak iako nije jasno kako list može da radi bez urednica rubrika koje i dalje nastavljaju da postoje i koje faktički uređuju zamenici urednika koji su zadržali svoje poslove (što predstavlja poseban logički i organizacioni nonsens) ili drugi urednici (što govori o tome da su poslovi koji su navodno ukinuti, i dalje aktuelni). Osim ukidanja njihovih poslova drugih izmena u sistematizaciji nije bilo, a sam akt o izmeni sistematizacije nije dostavljen niti otpuštenim novinaricama, ni sindikatu. Dorotea Čarnić, jedna od dve otpuštene novinarke, tvrdi da je obrazloženje o tehnološkom višku besmisleno, jer su novinari i medijski radnici u Politici preopterećeni poslom. Ovoj novinarici je dva meseca pre otkazivanja ugovora o radu zarada uvećana, što je obrazloženo visokim kvalitetom rada i povećanim obimom posla. Smatra da je pravi razlog otkazivanja ugovora njoj i kolegini, to što su se upravo njih dve pobunile protiv davanja podrške saopštenju Euronews kojim se osuđuje studentska blokada RTS, kao i otvorena podrška studentskom protestu i način na koji je uređivala rubriku „Hronika“, zalažući se za profesionalan rad i odbijajući da štiti afere i kriminal ljudi na vlasti.⁹²

Konačno, okolnosti pod kojima je prestao radni odnos novinarke Tari Đukić, urednici onlajn izdanja lista Elle, mogu da dovedu do zaključka da se iza formalnih razloga prestanka

⁸⁸ Intervju sa Marijom Šehić. Televizija Euronews se nije odazvala upućenom pozivu za intervju.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ Intervju sa Gordanom Konstantinović.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² Izvor: intervju sa Doroteom Čarnić. List „Politika“ se nije odazvao upućenom pozivu za intervju

krije novinarski tekst iz decembra 2024. godine koji je bio posvećen studentskim protestima, a koji je u međuvremenu uklonjen sa sajta. Okolnosti koje su pratile otkazivanje ugovora o radu ukazuju na činjenicu da je do njega došlo nakon direktne intervencije vlasnika lista.⁹³ Povodom ovih navoda poslodavac Mondo INC d.o.o Beograd je izjavio sledeće: „Nakon što je Web urednici Tari Đukić pretao radni odnos kod poslodavca, u medijima su se pojavili natpisi da je to bilo uzrokovano objavljivanjem teksta o studentskim protestima. Poslodavac je tim povodom izdao javno saopštenje u kojem je naveo da razlog prestanka radnog odnosa Web urednici nije bio u vezi sa objavljenim tekstem, već sa ekonomskim i organizacionim promenama koje su nastupile kod Poslodavca. Poslodavac je u decembru 2024. godine analizirao rezultate poslovanja internet izdanja magazina Elle i utvrdio da je u prethodnih nekoliko meseci došlo do znatnog pada posećenosti internet izdanja (za šta je bila zadužena Web urednica), a što je ujedno imalo uticaja i na pad prihoda Poslodavca. Pored toga, organizaciona strategija poslodavca poslednjih godina bila je da se urednička pozicija objedinjuje, odnosno da postoji samo jedan glavni urednik – onlajn i print izdanja, te da su poslovi Web urednika ukinuti kao zasebni i pridodati poslovima glavnog urednika (istovremeno odgovornog za print i online izdanje), bez kasnijeg popunjavanja drugim zaposlenim. Ove organizacione promene pokazale su se kao opravdane, budući da posećenost web izdanju Elle magazina nakon januara 2025. godine pokazuje jasan i stabilan trend rasta. Poslodavac ističe da su privatni stavovi zaposlenih kojima se izražava podrška u bilo kom segmentu društvenih dešavanja uvek bili podržani, bez bilo kakve naknadne diskriminacije po tom ili bilo kom drugom osnovu.“⁹⁴

U saopštenju UNS i NUNS iz juna 2025. godine navodi se da je najmanje pet novinarki dobilo otkaze zbog studentskih protesta.⁹⁵

11. JAVNI MEDIJSKI SERVISI U TOKU STUDENTSKIH I GRAĐANSKIH PROTESTA

11.1. Radio televizija Srbije

RTS je kao osnovni javni servis godinama pod posebnim kritikama zbog tretmana zaposlenih, sa velikim brojem saradnika koji su angažovani putem privremenih i povremenih poslova, ili sa ugovorima o radu na određeno vreme čije trajanje premašuje zakonski maksimum (prema nekim izjavama, i po 10-15 godina). Međutim, RTS se posebno našao u centru pažnje nakon blokada koje su vršili studenti u okviru protesta, tokom 2025. godine. Tokom tih blokada došlo je do teških kršenja prava zaposlenih, najpre kada je reč o bezbednosti i očuvanju dostojanstva radnika – neki od njih su dovođeni alternativnim putevima na posao (uključujući i ulazak kroz suteran) i objekte koji su fizički povezani sa zgradom RTS (obližnju prodavnicu brze hrane). Tokom trajanja studentskih i građanskih protesta razvio se poseban neformalni pokret koji čini deo zaposlenih na RTS, pod nazivom „Naš pRoTeSt“. Njihove aktivnosti su pre svega bile usmerene na pokušaj vraćanja urednika na put balansiranog izveštavanja i odgovornog rada . U odnosu na pripadnike tog pokreta, kao i sve one koji su

⁹³ „Žeželj je zvao“ – Otkaz novinarki zbog teksta o studentima?, <https://vreme.com/drustvo/zezelj-je-zvao-otkaz-novinarke-zbog-podrske-studentima/>.

⁹⁴ Intervju sa predstavnicima Mondo INC d.o.o Beograd, obavljen 9.10.2025. godine.

⁹⁵ Udruženja: Najmanje pet novinarki dobilo otkaz zbog studentskih protesta, <https://www.slobodnaevropa.org/a/novinari-srbija-otkazi-pritisci-udruzenja/33450066.html>

podržavali njihov rad i saopštenja, primećene su posebne represivne mere od strane rukovodstva RTS.

Na osnovu intervjua sa većim brojem zaposlenih na RTS, moguće je sačiniti neke studije slučaja i ukazati na osnovna kršenja prava zaposlenih.⁹⁶

Iskustva sa Radio Beograda su takva da je nekoliko novinara čiji je rad je na bilo koji način mogao biti povezan sa podrškom studentskim i građanskim protestima, bilo predmet vođenja otkaznog postupka koji se završavan izricanjem opomene ili umanjenja zarade, kao disciplinske mere. Mere su izricane za nepoštovanje radne discipline, narušavanje ugleda poslodavca i nepoštovanje unutrašnjih akata poslodavca – razlozi koje je teško u praksi objasniti, budući da se postupanje radio novinara uglavnom svodilo na program „uživo“ u kojem njihovi postupci nisu mogli dobiti takve kvalifikacije. Naročito je sporna disciplinska mera opomene, kojom se (zakonito) ukazuje da će ugovor novinaru biti otkazan bez sprovođenja posebne procedure za kršenje radne discipline, ako ovaj ponovo isto ili slično postupanje kao što je ono zbog kojeg je opomena izrečena. Zbog toga se ova disciplinska mera posmatra kao svojevrsan oblik cenzure.

Većem broju takozvanih honorarnih saradnika ugovori nisu produženi, a svima koje je zatekao takav razvoj događaja zajedničko je da su bili među potpisnicima pisma zaposlenih rukovodstvu RTS u kojem se traži poštovanje zakona i profesionalno delovanje po kodeksu i zakonu (ukupno je 390 zaposlenih na RTS potpisalo ovo obraćanje).⁹⁷ Takođe, indikativno je da je troje „honoraraca“ povuklo naknadno svoje potpise, i oni su ostali da rade u honorarnom statusu. RTS je demantovao takve tvrdnje⁹⁸ ali zaposleni ne odustaju od njih.⁹⁹

Zaposleni navode da pored zvaničnih pritisaka postoje nezvanični pritisci (iza kojih ne ostaju pisani tragovi) koji su jako izraženi – pretnje u kancelariji jedan-na jedan tipa „završili smo sa tobom, dobićeš otkaz ako još jednom potpišeš pismo“. Zbog toga puno ljudi nije potpisalo obraćanje rukovodstvu iako podržavaju proteste. Odsustvo potpisa velikog broja ljudi koji se privatno izjašnjavaju u korist studentskog protesta govori o tome da postoje razni pritisci koji su „nevidljivi“ za širi kolektiv.

Zaposleni smatraju nedopustivim da se u informativnim emisijama na televiziji RTS javno vređaju zaposleni RTS od strane rukovodstva RTS, a da se istovremeno niko iz rukovodstva se ne obraća zvanično ni zaposlenima ni sindikatima.¹⁰⁰ Ovakvo postupanje svakako utiče na povredu dostojanstva zaposlenih, a njegov intenzitet daleko premašuje granice objektivne i kulturne kritike novinarskog rada. Izjave koje oslikavaju animozitet prema novinarima dolaze od strane najviših državnih funkcionera. U dosadašnjim praksama pritisaka na novinare, nikada nije zabeleženo da predsednik države novinarku nazove „imbecilom“, kao što je uradio u izjavi u odnosu na novinarku RTS iz dopisništva u Nišu.¹⁰¹ UNS, SINOS, kao i

⁹⁶ Intervjuisani radnici RTS su želeli da ostanu anonimni i njihov identitet je poznat samo autorima analize. Intervjui su obavljeni u julu 2025. godine. RTS se nije odazvala upućenom pozivu za intervju.

⁹⁷ *Naš pRoTeSt: RTS otpušta honorarne saradnike koji su tražili objektivno izveštavanje javnog servisa*, <https://nuns.rs/nas-protest-rtis-otpusta-honorarne-saradnike-koji-su-trazili-objektivno-izvestavanje-javnog-servisa/>

⁹⁸ *RTS: Postupci protiv zaposlenih zbog povrede radnih obaveza, a ne zbog neslaganja sa uređivačkom politikom*, <https://nuns.rs/rtis-postupci-protiv-zaposlenih-zbog-povrede-radnih-obaveza-a-ne-zbog-neslaganja-sa-uredjivackom-politikom/>.

⁹⁹ *Otpuštanja na RTS zbog pisma rukovodstvu: Muzički urednik Tihomir Jakšić tvrdi da je reč o odmazdi*, <https://nuns.rs/otpustanja-na-rtis-zbog-pisma-rukovodstvu-muzicki-urednik-tihomir-jaksic-tvrdi-da-je-rec-o-odmazdi-2/>

¹⁰⁰ Izvor: intervjuisani radnici RTS.

¹⁰¹ Andrija Lazarević, *Pogledajte kako je Vučić sramno izvredao novinarku RTS (VIDEO)*, <https://nova.rs/vesti/politika/pogledajte-kako-je-vucic-sramno-izvredjao-novinarku-rtis-video/>; Željko Bošnjaković, *Kako smo došli do toga da Vučić novinarku RTS-a nazove imbecilom?*, <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/aleksandar-vucic-novinarka-rtis-imbecil/>.

kolegijum RTS su zatražili izvinjenje za ovakav postupak.¹⁰² Međutim, u izjavi koja bi trebalo da bude izvinjenje za takav postupak, predsednik Vučić je zapravo samo nastavio sa vređanjem.¹⁰³ Niko od nadležnih državnih organa nije osudio ovakvo postupanje, niti se rukovodstvo RTS dalje odlašavalo ovim povodom.

U pojedinim slučajevima, uskraćivanje prava na rad na televiziji se vrši na suptilniji način. Postoje izgovori zbog kojih se određenim novinarima ne stvaraju ni osnovni uslovi za rad, kao što su: nemamo kameru za snimanje, snimatelji su na odmorima. Takvi izgovori dovode do toga da na primer umesto dva priloga nedeljno, novinar snimi tri priloga od aprila do jula (za tri meseca), što se prema rečima intervjuisanih radnika nije nikada dešavalo. Prema istim sagovornicima, poremećena je i komunikacija sa zaposlenima. Iako se novinari zvanično putem mejla obraćaju rukovodiocu (uredniku), odgovori se ne dobijaju ili stižu nezvaničnim kanalima u vidu vređanja i potcenjivanja, što navodi da uskraćivanje sredstava za rad nikako nije slučajan incident. U takvim situacijama se ne može govoriti o uskraćivanju prava na zaradu i mehanizmima za umanjenje iste jer se ona redovno isplaćuje u punom iznosu, već o pojavi koja se obično naziva „mobing praznog stola“, mehanizmu koji sprovode poslodavci kojima je u cilju da se zaposleni oseća beskorisnim, kao i da ne može da iskaže kroz rad svoje sposobnosti i kvalitete.

Uporedo sa neprodužavanjem ugovora dovode se novi novinari, pretežno u informativnu redakciju. Svi oni koji su radili za vreme studentske blokade televizije RTS, primljeni su u radni odnos na neodređeno vreme, što se može tumačiti kao vrsta nagrade za prepoznatu lojalnost poslodavcu.¹⁰⁴

Kod zaposlenih postoji otklon prema sindikatima, pa tako zaposlena koja radi na RTS duže vreme navodi da za sve vreme njenog rada sindikati nisu preduzeli niti jednu akciju kojom bi se zamerili rukovodstvu. Kao najnoviji primer se navodi neuspelo organizovanje štrajka tokom studentskih i građanskih protesta. Sagovornici su u tom smislu bili oštri: „Kao što 10 televizija koje su odjednom otvorene u Srbiji nedavno služe da fingiraju medijski pluralizam, tako mnoštvo sindikata u RTS služi da fingira socijalni dijalog i maskira šta se stvarno dešava. Sindikati samo deklarativno stoje uz radnike, nijedan konkretan potez nisu preduzeli tokom trajanja protesta. Saopštenja koja su izdavali obično su sledila nakon što su ih radnici napadali da su pasivni.“

Na televiziji za sve vreme studentskog protesta nije emitovana niti jedna emisija o studentima, što je nemoguće ako se zna da je veći deo tog vremena studentski dnevni aktivizam bio najvažnija, ili jedna od najvažnijih vesti. Verovatno jedan od najkontroverznijih detalja uređivačke politike u ovom periodu bilo je saopštenje koje je pročitano u informativnim emisijama RTS povodom studentske blokade zgrade televizije, u kojem su studenti upoređeni sa nacistima.¹⁰⁵ Na radiju je međutim situacija drugačija i pojavljuju se racionalne vesti o protestima i blokadama, bez detalja ali bez prećutkivanja.

Trebalo bi reći i da se dopisnici iz pojedinih gradova ne koriste iako se nalaze na licu mesta tokom različitih relevantnih događaja, kao što su blokade i protesti. Naročito je indikativan primer novinara RTS Milana Srdića iz dopisništva RTS u Novom Sadu, koji nakon

¹⁰² RTS: Izjava predsednika Vučića o novinarki RTS-a je nedolična, <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/5664976/rts-izjava-predsednika-vucica-o-novinarki-rts-a-je-nedolicna.html>; UNS i SINOS: Vučić da se izvini dopisniku RTS-a, <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/uns-i-sinos-vucic-da-se-izvini-dopisniku-rts-a/>.

¹⁰³ Andrija Lazarević, Vučić: Izvinjavam se dopisništvu RTS-a, ali mislim da su sramota za profesiju, <https://nova.rs/vesti/politika/vucic-se-izvinio-novinarima-rts-u-i-gradjanima-zbog-vredjanja-i-to-jedino-vredno-pomena-u-njegovom-skandaloznom-saopstenju/>.

¹⁰⁴ Izvor: intervjuisani radnici RTS.

¹⁰⁵ Poštovana voditeljka, niste morali da pročitate taj tekst, <https://nuns.rs/postovana-voditeljka-niste-morali-da-procitajte-taj-tekst/>.

upućen otvorenog pisma uredniku informativnog programa RTS¹⁰⁶, više ne dobija radne zadatke a umesto njega RTS koristi dopisnike iz Zrenjanina ili nekog drugog dopisništva u Vojvodini.¹⁰⁷

11.2. Radio televizija Vojvodine¹⁰⁸

Drugi javni servis usmeren je ka lokalnim dešavanjima u Autonomnoj pokrajini Vojvodina. Čini se da je situacija nešto drugačija u RTV nego u RTS, što se može obrazložiti većom autonomijom urednika i novinara u radu, ali i relativnom nezainteresovanošću vlasti za druge medije, osim prvog programa televizije.

Na osnovu podataka koje je izneo Darko Šper, na RTV se poslodavac pridržavao kvota o radu van radnog odnosa ali je zato angažovao već broj radnika (260-270) putem agencija za privremeno zapošljavanje. Kada je nakon određenog zastoja u finansiranju RTV ugovor sa agencijom raskinut, neki od ovih radnika su prešli u status obavljanja privremenih i povremenih poslova, a oko 70 njih je direktno zaposleno na RTV. Prema trenutno dostupnim podacima, RTV ima oko 100 ljudi na privremenim i povremenim poslovima, dok je broj autorskih ugovora mali i uglavnom se vezuje za novinare koji godinama imaju svoje autorske emisije. Za razliku od nekadašnje prakse zadržavanja novinara u statusu privremenih i povremenih poslova dugi niz godina, trenutno to nije praksa. Dosta angažovanih u ovom statusu samostalno ode, a neki budu primljeni u radni odnos. U 2024. godini 240 ljudi je uzelo stimulativne otpremnine, a na njihova mesta je zaposleno oko 80 ljudi na određeno ili neodređeno. Sada ima više ljudi koji su angažovani na standardnim ugovorima o radu.¹⁰⁹ Na RTV je 2025. godine zaključen novi kolektivni ugovor, koji donosi izvesna poboljšanja naročito u pogledu zarade, kako je već istaknuto u prethodnom delu analize.

Međutim, izmene Zakona o javnim medijskim servisima kojima će biti uskraćen deo finansiranja RTV koji dolazi iz budžeta¹¹⁰, stvorice novu krizu i postoji bojazan da će doći do novih otpuštanja. Iako su postojali predlozi da TV pretplata iznosi 1% minimalne zarade, usvojeno je rešenje prema kojem je ona znatno niža (0,6% minimalne zarade) što takođe ne ide u prilog položaju zaposlenih na RTV. Podizanje minimalne zarade usvojeno za oktobar 2025. godine, kao i novo najavljeno za januar 2026. godine, kumulativno će dovesti do situacije da polovina zaposlenih na RTV radi za minimalnu zaradu ili iznos blizak minimalnoj zaradi.¹¹¹ Izmene Zakona o javnim medijskim servisima iz 2025. godine nisu, kako je bilo očekivano, otklonile nedostatke i omogućile nezavisno, stabilno i predvidivo finansiranje javnih servisa bez upliva državnog budžeta izuzev u veoma ograničenim slučajevima, naprotiv – ostavljen je prostor za uticaj kroz nedovoljno poboljšanje odredbi o pretplati, kao i otvaranje RTV ka dodatnim rizicima jer nije uključena čak ni odredba za budžetsko finansiranje tokom 2026. godine. Dodatno budžetsko finansiranje nije kvalitetno i održivo rešenje, ali ukidanje ove mogućnosti u okolnostima nedostatne pretplate ozbiljno ugrožava funkcionisanje RTV.

¹⁰⁶ Novinar RTS-a Milan Srdić uputio otvoreno pismo uredniku informativnog programa Nenadu LJ. Stefanoviću, <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/milan-srdic-nenad-lj-stefanovic-rt/>.

¹⁰⁷ Izvor: intervju sa Darkom Šperom.

¹⁰⁸ RTV se nije odazvala upućenom pozivu za intervju.

¹⁰⁹ Izvor: intervju sa Darkom Šperom.

¹¹⁰ Na osnovu dosadašnjih izmena i dopuna Zakona o medijskim servisima, svake godine dodavana je odredba prema kojem se Radio televizija Vojvodine (a do 31. decembra 2021. godine i Radio televizija Srbije) budžetski finansiraju za obavljanje osnovne delatnosti koja je u javnom interesu (članovi 62 – 62d.). Ove odredbe za 2026. godinu međutim nema, pa se budžetsko finansiranje neće vršiti za osnovnu delatnost već samo za pojedine specifične aktivnosti, u skladu sa članovima 36. i 43. Zakona o medijskim servisima, čime je realno jedan deo osnovne delatnosti RTV ostao nefinansiran od 1. januara 2026. godine.

¹¹¹ Izvor: intervju sa Darkom Šperom.

Kada je reč o odnosu prema studentskim i građanskim protestima, nisu zabeleženi problemi koji postoje na RTS, nije postojala praksa neproduženja ugovora (na određeno vreme ili o obavljanju privremenih i povremenih poslova), nisu pokretani otkazni postupci ali su bili pokretani disciplinski postupci protiv zaposlenih koji su izlazili ispred zgrade kako bi odali počast nastradalima u padu nastrešnice, a tom prilikom dva puta nisu podelili karticu za otkucavanje. Ovakvi disciplinski postupci, prema navodima Veljka Milića nisu stvarno imali za osnov „izlazak iz zgrade bez otkucavanja“ već jednu vrstu pritiska na one koji su tokom pauze – koju svakako mogu koristiti po slobodnoj volji, učestvovali u skupu građana koji su odavali počast.¹¹²

RTV je dva puta bio pod studentskom blokadom, a bio je organizovan i protest sindikata. Postoji razlika između tretmana prvog programa televizije i ostalih medija u okviru RTV: „Imamo situaciju da je prvo program televizije pod dubinskom kontrolom ljudi koji su na sumnjiv način došli na funkcije i koji su u v.d. statusu, i koji posmatraju svoj posao kao politički plen. Od same tragedije na železničkoj stanici, RTV tone sve dublje i dublje a niko ne priznaje šta je ključni problem, veoma je restriktivno i velika prednost se daje državnim zvaničnicima dok se ostalima ne daje prostor. Imate događaje o kojima bruji Srbija nemate na prvom programu televizije, a na drugom programu i u svim ostalim medijima RTV su to udarne vesti (na primer, mađarski dnevnik drugog programa RTV).“¹¹³ Kada je reč o profesionalnom integritetu novinara, bilo je primera prekrajavanja priloga, dok jedan broj tehničara ne želi da bude potpisan ispod priloga koji se emituju. Takođe, jedan broj novinara je još ranije dao otkaze (naročito u beogradskom dopisništvu), a lokalni dopisnici se ne koriste čak i kada postoje u gradovima u kojima se nešto dešava – umesto toga se uzimaju već „politički isfiltrirane“ vesti TANJUG-a.¹¹⁴

12. POSEBNA PITANJA OD INTERESA ZA POLOŽAJ NOVINARA I MEDIJSKIH RADNIKA

Kada je reč o specifičnom položaju određenih grupa u među medijskim radnicima, posebna pažnja usmerena je na rodnu ravnopravnost, kao i na položaj zaposlenih sa invaliditetom. Rezultati u tom pogledu su u posmatranom periodu bili skromni ali su postojale određene inicijative koje vredi pomenuti.

Koalicija za slobodu izražavanja je razvila modele internih dokumenata o nezavisnosti uređivačke politike, o bezbednosti, o rodnom politikama i politikama zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Oni nisu obavezujući, dakle poslodavac (medij) može da ih usvoji i primeni, ali ne mora – ne postoji nikakva sankcija ako to ne učini. Zbog toga je važno raditi na podizanju svesti poslodavaca i samih novinara koliko su ova pitanja značajna.¹¹⁵

Žene čine 46% aktivnih novinara i medijskih radnika, prema podacima iz 2022. godine.¹¹⁶ Rodna diskriminacija u medijima je svakako i dalje izražena, kao i rodno zasnovano nasilje. Prema istraživanju sprovedenom u Vojvodini¹¹⁷ veći procenat žena u medijima ima završeno visoko obrazovanje, ali je na uredničkim pozicijama i dalje nešto više muškaraca. Takođe, novinarke su češće izložene uvredama, mizoginim komentarima, govoru mržnje. Samo u 29,2% medija u vreme rađanja istraživanja postojale su interne procedure za slučaj

¹¹² Izvor: intervju sa Veljkom Milićem.

¹¹³ Intervju sa Darkom Šperom.

¹¹⁴ Izvor: *Ibidem*.

¹¹⁵ Navedeno prema: intervju sa Tamarom Filipović.

¹¹⁶ *Media Bias, Legislative Challenges, and the Fight for Freedom, loc.cit.*

¹¹⁷ NDNV, str. 5-6.

seksualnog uznemiravanja, dok je procenat medija sa usvojenim procedurama za postizanje rodne ravnopravnosti bio još manji (22,2%). U istraživanju iz 2021. godine¹¹⁸ 27% novinara je izjavilo da kod njihovog poslodavca ne postoje procedure za slučaj zlostavljanja na radu, dok čak 43% nije znalo da li ove procedure postoje. Sa druge strane, određena zakonodavna rešenja nisu išla u prilog lakšem pristupu pravdi. „Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći je tako koncipiran da besplatna podrška u praksi zapravo nije omogućena novinarkama. Institucije relevantne za pitanja nasilja nad ženama nisu uspostavile redovne službe za pružanje informacija o merama bezbednosti i pravnoj podršci novinarkama. Novinarke se retko obraćaju institucijama za savet, pravnu pomoć ili zaštitu.“¹¹⁹

13. FINANSIRANJE MEDIJA NA KONKURSIMA KOJE ORGANIZUJE DRŽAVA

Prema istraživanju BIRN iz 2023. godine, „detajniju strukturu prihoda medijskih kompanija nije moguće saznati iz javno dostupnih izvora, odnosno finansijskih izveštaja koji se podnose Agenciji za privredne registre. Nije poznato ni koliko novca mediji prihoduju od države, bilo da novac dobijaju na konkursima za medijske projekte ili putem javnih nabavki ili oglašavanja, iako bi sve državne institucije i javna preduzeća ove podatke trebalo da dostavljaju Agenciji za privredne registre.“¹²⁰

„Finansiranje medija se često zloupotrebljava za podsticanje pristrasnog izveštavanja. Javne pozive za finansiranje korumpiraju GONGO medijske organizacije¹²¹, koje daju prioritet finansiranju provladinih medija; državno oglašavanje nije regulisano zakonom, a medijska zajednica je izostavljena iz diskusije o novim zakonima o oglašavanju; uprkos tome što većinu svog budžeta dobija od pretplate građana, nacionalni javni emiter RTS se i dalje doživljava kao jedan od najprovladinih medija u zemlji; strani donatori, uključujući EU, SAD i Veliku Britaniju, pružaju značajnu finansijsku podršku medijskim projektima u Srbiji, ali ne postoje transparentni podaci o ukupnom iznosu doniranog novca.“¹²²

Konkursno sufinansiranje medijskih sadržaja iz budžeta na republičkom i lokalnom nivou, takozvano „projektno finansiranje“, mnogim manjim lokalnim medijima predstavljalo je jedini stabilni izvor prihoda koji je samim tim omogućavao njihov opstanak i finansijsku održivost.¹²³ Međutim, mnogi mediji nisu zadovoljni načinom na koji se ovi konkursi sprovode. Istraživanje iz 2023. godine pokazalo je da je 57,5% novinara u potpunosti nezadovoljno praksom konkursnog sufinansiranja medijskih sadržaja, dok je 27,1% uglavnom nezadovoljno; 89,5% se u potpunosti slaže sa konstatacijom da mediji koji redovno krše Kodeks novinara Srbije ne bi smeli da dobiju javni novac namenjen javnom interesu u medijskoj sferi.¹²⁴ Podaci iz analize sprovedene u 2025. godini međutim pokazuju da su upravo pojedini mediji dobijali sredstva uprkos utvrđenom kršenju Kodeksa novinara Srbije.¹²⁵ Takođe, zaključak ove analize je da su sprovedeni konkursi uglavnom imali ishode koji nisu u skladu sa principima finansiranja najuspešnijih kandidata, već je presuđivala politička pripadnost istih, pa postoji opravdana sumnja da će sredstva biti iskorišćena u javnom interesu. „Najviše poena u ovogodišnjem procesu bodovanja kandidata dobili su medijski stručnjaci i kandidati novinarskih i medijskih udruženja bliskih vlasti, dok su predstavnici relevantnih medijskih i

¹¹⁸ Urdarević, 2021, str. 33.

¹¹⁹ SafeJournalists.net, str. 6.

¹²⁰ BIRN, Najviše novca za medije bliske vlastima, <https://serbia.mom-gmr.org/sr/nalazi/lokalni-mediji/>.

¹²¹ Organizacije pod uticajem vlasti koje se formalno predstavljaju kao nezavisna udruženja civilnog društva.

¹²² Valentina Sigei, Teodora Koledin, *Media bias, legislative challenges, and the fight for freedom The Future of the Media in Serbia – Facts and Trends*, Sarajevo, 2025, str. 4.

¹²³ Izvor: intervju sa Marijom Obrenović.

¹²⁴ Blagojev, Medić, Sejdinović, 2023, str. 25 i 32.

¹²⁵ Kristina Kovač Nastasić, *Analiza procesa sufinansiranja projekata proizvodnje medijskih sadržaja u Srbiji u 2025. godini*, ANEM i UNS, 2025, str. 5.

novinarskih udruženja ostajali po strani u najvećem broju slučajeva. Kada su bili izabrani u komisije, najčešće su bili u manjini, pa njihovo bodovanje projekata nije imalo velikog uticaja na konačnu raspodelu.“¹²⁶ Udruženje ANEM je u septembru 2025. godine izdalo saopštenje u kojem se ističe da nadležno Ministarstvo informisanja i telekomunikacija „odgovorilo na zahtev novinarskih i medijskih udruženja za izmene procesa projektnog sufinansiranja medijskih sadržaja, a na osnovu formulara za upis u registar za članove novih komisija očito da nije prihvaćen nijedan od predloga u vezi s bodovanjem kandidata.“¹²⁷

Ovakva situacija dodatno je pogoršana u poslednjem periodu, kada se raspodela sredstava vrši po nejasnim kriterijumima, dok preovlađuje mišljenje da su oni uglavnom politički. „Od 2015. kada su konkursi krenuli sve je bilo trajavo i na nacionalnom i na lokalnom nivou, sistem kako je zamišljen nikada nije do kraja tako i sproveden, ali je poslednjih par godina potpuni sunovrat. Ranije su među članovima komisija bili i članovi NUNS i UNS, pa su se sredstva dodeljivala na lokalnu tako da su mediji od značaja za lokalnu zajednicu dobijali pomoć da prežive i proizvedu neke sadržaje koje inače ne bi mogli da proizvedu (kapaciteti i kvalitet projekata, kao ni etički standardi, nisu uvek bili presudni da bi se dobilo neko finansiranje). Tokom vremena se ravnoteža u tim komisijama poremetila, a u poslednje dve godine novac ne dobijaju čak ni mediji koji nisu na neki način „politički ostrašćeni“ već jednostavno izveštavaju o činjenicama onakvim kakve jesu.“¹²⁸ „Na lokalnom nivou, u poslednja dva ciklusa projektnog sufinansiranja mediji koji kritički izveštavaju nisu uopšte dobili sredstva, ili su dobili samo mrvice, što će uskoro dovesti do njihovog gašenja. Novac dobijaju mediji koji rade za vlast, ne postoje tačne informacije kakvi su njihovi uslovi rada ali se pretpostavlja da su dobri, a sa druge strane novinari u nezavisnim medijima se odriču svojih prava na radu ne bi li izveštavali u javnom interesu. Prorežimska scena dominira i u broju medija i u broju novinara.“¹²⁹

Osim konkursnog finansiranja, u medijima je prisutno i direktno ugovaranje, kod kojeg nema konkursa niti javnog poziva. Takođe, ne postoje ni javno dostupni podaci o realizaciji medijske usluge koja je bila predmet ugovaranja. Iako je ovaj problem prepoznat u Medijskoj strategiji, na osnovu analize iz 2021. godine vidi se da postoje jasne tendencije da se ova sredstva rezervišu za RTS, kao i za privatne emitere bliske vlastima.¹³⁰

Ovakva politika finansiranja medija viđena je i kao jedan od uzroka koji onemogućavaju medije kao poslodavce da zaposle radnike po osnovu ugovora o radu, jer kako navodi Veljko Milić, advokat, „u pojedinim slučajevima kada za to postoji dobra volja, poslodavci nisu u finansijskoj mogućnosti da odvoje novac za isplatu zarada koja bi trebalo da bude ugovorena po osnovu ugovora o radu, pa pribegavaju kratkoročnim angažmanima.“¹³¹

14. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na osnovu prethodne analize, jasno je da najveći broj ciljeva koji je postavljen aktuelnom Medijskom strategijom, nije ni približno dostignut. „Sve što piše u Medijskoj strategiji nije dostignuto i plašim se da ni naredna strategija, ako je budemo radili jer je niko ne pominje, neće ništa promeniti već će se samo prepisati iz stare. Jako malo se radilo na njenoj

¹²⁶ *Ibid.*, str. 44.

¹²⁷ Ministarstvo nije prihvatilo predloge udruženja za promenu bodovanja članova komisija za projektno sufinansiranje medija, <https://anem.org.rs/sr/strane/ministarstvo-nije-prihvatilo-predloge-udruzenja-za-promenu-bodovanja-clanova-komisija-za-projektno-sufinansiranje-medija>

¹²⁸ Intervju sa Marijom Obrenović.

¹²⁹ *Ibidem.*

¹³⁰ Tanja Maksić, *Poslovi 1 na 1 sa državom, monitoring državnog finansiranja medija putem direktnog ugovaranja*, BIRN, Beograd 2021.

¹³¹ Intervju sa Veljkom Milićem.

realizaciji, osim nekih pokušaja za gransko pregovaranje.¹³² Dok je postojala nedoumica u kojem pravcu se kreću pojedini izazovi sa kojima se suočavaju novinari u Srbiji već duže vreme, analiza situacije u medijima za vreme studentskih i građanskih protesta 2024 – 2025. godine i ranjivost novinara koja je tom prilikom došla do izražaja u punoj snazi, ne ostavljaju mesta za dilemu da li je u prethodnom periodu urađeno nešto da bi se njihov položaj poboljšao.

Finansiranje medija, od kojeg direktno zavisi stepen uživanja radnih prava novinara i medijskih radnika, i dalje se odvija u netransparentnim okolnostima, uz nepoverenje medija u komisije koje odlučuju o finansiranju i kontroverznim odlukama koje navode na političke, pre nego stručne kriterijume pri odlučivanju.

Radnopravni status novinara je ranjiv, praktično preovlađuju identični problemi koji su postojali i pre 2020. godine, pri čemu se pojavljuju i novi manje ili više kompleksni ali svakako nezakoniti modeli radnog angažovanja. Naročito zabrinjava situacija na RTS, koji nije promenio praksu angažovanja saradnika na kratkoročne ugovore suprotno odredbama Zakona o radu.

Pritisci na novinare, cenzura i autocenzura su prisutniji nego ranije. Niz primera koji su analizirani na osnovu medijskih izveštavanja i obavljenih intervjua, pokazuje da se u značajnom broju slučajeva radno pravo ne poštuje ni u bazičnom minimumu kada je reč o integritetu i samostalnosti rada novinara.

Bezbednost novinara je ugrožena, a pored manjih pomaka koji su učinjeni u tom smislu i dalje je činjenica da su novinari ne samo izloženi napadima zbog obavljanja posla, već su i lišeni adekvatne podrške poslodavaca, kao i preventivnih mera zaštite u uslovima rada kada očigledno postoje bezbednosni rizici.

Iako su postojali ograničeni pokušaji pokretanje granskog kolektivnog pregovaranja, ne može se reći da je napravljen bilo kakav pomak kao ni da se može govoriti o kontinuiranoj i iskrenoj podršci državnih institucija da to takvog dijaloga dođe. Stoga je granski kolektivni ugovor u medijima i dalje neostvariv cilj, dok se sindikalno organizovanje i kolektivno pregovaranje na nivou pojedinačnih poslodavaca i dalje odvija u značajno otežanim okolnostima po sindikate, izuzev u javnim medijskim servisima.

Osnovna preporuka koja se može dati na osnovu celokupne analize, jeste da se što pre krene sa izradom nove medijske strategije. Za razliku od postojeće, kojom su prepoznati ozbiljni problemi kada je reč o ekonomskim i socijalnim pravima novinara i medijskih radnika ali se malo radilo na njihovom eliminisanju, moraju se postaviti realistični ciljevi koji će pre svega podrazumevati značajno intenzivnije angažovanje države:

- nastavak pokušaja da se dođe do granskog kolektivnog ugovora, pre svega u smislu identifikacije pregovaračkih strana i postavljanja osnovnih principa na kojima se kolektivno pregovaranje mora realizovati;
- efikasnija kontrola pravnog osnova angažovanja novinara i medijskih radnika i efikasnije sprečavanje zloupotreba postojećeg radnog zakonodavstva, odnosno sankcionisanje postojećih nezakonitih praksi;
- promovisanje sindikalnog organizovanja i kolektivnog pregovaranja na nivou pojedinačnih poslodavaca;
- samokritična reforma sistema finansiranja medija, naročito manjih lokalnih medija, na konkursima i na druge načine koji direktno utiču na kvalitet uživanja prava po osnovu rada zaposlenih u tim medijima, ali i na finansijski opstanak samih medija;
- dalji rad na unapređivanju bezbednosnih uslova za rad i zaštite sigurnosti novinara, uz efikasno i politički nepristrasno reagovanje državnih institucija, pre svega policije i javnog tužilaštva;
- unapređenje shvatanja i prevencije SLAPP tužbi od strane sudova.

¹³² Intervju sa Darkom Šperom.

15. SAŽETAK

Nakon pet godina primene, Medijska strategija nije realizovana u najvećem delu koji se odnosi na ekonomska i socijalna prava novinara i medijskih radnika. Iako su u samom dokumentu prepoznati neki važni izazovi sa kojima se novinari i medijski radnici susreću, nisu sprovedene mere koje bi ukazivale da su se državni organi i institucije ozbiljno bavile njihovim otklanjanjem.

I dalje se kao najveći nedostaci nameću nepostojanje posebnog (granskog) kolektivnog ugovora, kao i radno angažovanje novinara u različitim nesigurnim oblicima rada. Oni mogu biti zakoniti, kao što je rad na određeno vreme ili saradnja sa novinarima-preduzetnicima, ali se u velikom broju slučajeva radi o zloupotrebi zakonskih mogućnosti angažovanja, ili potpuno nezakonitim modelima radnog angažovanja. Neregistrovani rad, takozvani rad „na crno“, i dalje je prisutan u novinarskoj profesiji u većoj meri nego u drugim delatnostima. Ovakav položaj novinare vodi ka ranjivosti i neizvesnosti održanja radnopravnog statusa, što je opet često korišćeno za ograničavanje njihove nezavisnosti i samostalnosti u radu.

Ni oni novinari koji su u radnom odnosu, ne mogu uvek da ostvare sva prava garantovana zakonom. Ovo se pre svega odnosi na ograničeno radno vreme, kao i pravo na bezbednost na radu. Usvajanjem novog ZJIM novinari jesu prepoznati kao posebna kategorija zaposlenih u radnopravnom smislu, dobili su posebno poglavlje koje se bavi njihovim pravima na radu i po osnovu rada, a među kojima se nalaze i neka prava koja se po prvi put uvode u radno zakonodavstvo u Srbiji, kao što je pravo na isključenje. Međutim, ovo poglavlje nije napisano tako da čini funkcionalnu celinu, niti su u toku izrade teksta zakona uvaženi svi predlozi sindikata, tako da je reč o koraku u dobrom pravcu, ali istovremeno nepotpunom i donekle nefunkcionalnom.

Sindikati u medijima nisu ostvarili značajnije uspehe u prethodnom periodu. Nije zabeleženo osnivanje novih sindikata, kao ni zaključenje novih kolektivnih ugovora u pojedinačnim medijima. Neki kolektivni ugovori su obnovljeni, među kojima se posebno ističe kolektivni ugovor za Radio televiziju Vojvodine, kao jedan od dva javna servisa, koji je kvalitativno na bolji način uredio primanja zaposlenih, kao i neka druga pitanja. Ipak, kolektivno pregovaranje na pojedinačnom nivou ostaje gotovo u potpunosti rezervisano za javni sektor u medijima, što svakako ne stvara dobar efekat po prava novinara i medijskih radnika u privatnim medijima.

Tokom trajanja studentskih i građanskih protesta koji su počeli 2024. godine i nastavili se u 2025. godini, zabeleženo je više negativnih trendova kada je reč o položaju novinara. Napadi na novinare su učestaliji i ozbiljniji, dok se na njih pritisak vrši i kada je reč o izveštavanju. Mnogobrojna svedočenja novinara u analizi govore o partizaciji javnih sredstava za finansiranje medija, kao i nedozvoljenim uticajima republičkih i lokalnih vlasti na novinare i medije. Naročito je zabrinjavajući stepen samocenzure, imajući u vidu da je u nekoliko studija slučajeva koji su u analizi obrađeni, osnovni akcenat otpuštenih ili sankcionisanih radnika kako javnih medijskih servisa tako i privatnih medija, bio na tome da je reakcija poslodavaca bila usmerena ka ograničavanju objektivnog izveštavanja, odnosno sprečavanju novinara da – nezavisno od svog rada i izveštavanja – podrže i učestvuju u protestima studenata i građana. Tokom blokade RTS od strane studenata, viđene su scene u kojima su poslodavci jasno ugrožavali bezbednost zaposlenih novinara i medijskih radnika, koji su dolazili na posao na načine koji ne samo što su opasni, nego su i nedostojni novinarske (ili bilo koje druge) profesije. Nakon što je fokus javnosti prebačen na druge elemente protesta, došlo je do otpuštanja ili do neprodužavanja ugovora (o radu ili drugih) više novinara. Intervjuisani novinari tvrde da ovi potezi predstavljaju odmazdu zbog zahteva za objektivnim informisanjem tokom trajanja protesta.

Čini se da opšta ocena ispunjenja ciljeva primene Medijske strategije u prethodnom periodu njenog važenja nužno negativna. Ne samo što se nisu realizovali zvanično postavljeni targeti, već je u mnogim aspektima rada novinara došlo do pogoršanja njihovog položaja u profesionalnom, kao i u ekonomsko-socijalnom smislu.